

מה חשוב בחיים?

על הקשר בין מידת חשיבותם
של תחומי החיים ושביעות הרצון מהם

ניצה (קלינר) קסיר
דמיטרי רומנוב
אסף צחור-שי

מאי 2019

מה חשוב בחיים?

על הקשר בין מידת חשיבותם של תחומי החיים ושיעור הרצון מהם*

ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב** ואסף צחור-שיי***

מאי 2019

תקציר

מאמר זה מציג ממצאים של סקר ייעודי שבחן את סדרי העדיפויות של קבוצות האוכלוסייה השונות בישראל – חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים – במגוון תחומי החיים, כמו גם את שביעות הרצון מתחומים אלו. ממצאי הסקר מעלים כי קיים דמיון רב בין ההעדפות של חרדים ויהודים לא-חרדים, ולצד זאת סדר העדיפויות בקרב ערבים מעט שונה. בדירוג חשיבות התחומים נמצא כי הבריאות והחינוך מדורגים גבוה בקרב כלל האוכלוסיות, ואילו המצב הכלכלי מגיע רק למקום הרביעי בדירוג החשיבות. הממצאים מצביעים על הבדלים מגדריים ניכרים בחשיבות המוענקת לחלק מתחומי החיים: השונות הגדולה ביותר קיימת בקרב חרדים, ככל הנראה כתוצאה של הבדל תרבותי גדול יותר בין המינים בציבור זה.

באשר לשביעות הרצון מתחומי החיים, נמצא שבכל התחומים שיעור היהודים המרוצים ממצבם גבוה יותר בהשוואה לערבים. בשבעה תחומים יהודים לא-חרדים הם המרוצים ביותר ממצבם, ובשלושה תחומים – חיי קהילה וחברה, ביטחון אישי ואיכות הסביבה – חרדים הם המרוצים ביותר. בקרב חרדים, שיעור הגברים שבעי הרצון ממצבם נמוך משיעור זה של הנשים ברוב התחומים, ופחות צעירים מרוצים ממצבם בהשוואה למבוגרים, בעיקר בתחומים החומריים (הכנסה ומצב כלכלי, תעסוקה ודירוג).

המחקר בחן גם את הקשר שבין דירוג החשיבות של כל תחום לבין שביעות הרצון ממנו, ונמצא כי קיים קשר חיובי בין המשתנים בכל קבוצות האוכלוסייה. הסבר אחד לכך הוא שבאשר לתחום מיוחסת חשיבות רבה, מושקעים בו משאבים המגדילים את שביעות הרצון ממנו. בנוסף לכך, תיתכן העדפה לתחומים "פרטיים", כגון חינוך, בריאות ורווחה אישית על פני תחומים "ציבוריים" כמו ביטחון, איכות סביבה ותשתיות, להם מיוחסת חשיבות פחותה בפרספקטיבה של הפרט. עוצמת הקשר משתנה בין קבוצות האוכלוסייה – היא חלשה ביותר בקרב האוכלוסייה החרדית וחזקה ביותר בחברה הערבית.

* תודתנו הגדולה נתונה לשקד אדר על הסיוע הרב והמעולה בהכנת מאמר זה. תודה נוספת לגל אסף על תרומתו לכתיבת המאמר.
* משנה ליו"ר המכון החרדי למחקרי מדיניות, בעברה כלכלנית וחוקרת בכירה בבנק ישראל ומנהלת של יחידות שוק העבודה ומדיניות הרווחה בבנק.

** יועץ בתחום המחקר הכלכלי והמתודולוגיה הסטטיסטית, כיהן בשנים 2005–2015 בתפקיד המדען הראשי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

*** חוקר בכיר במכון החרדי למחקרי מדיניות.

א. מבוא

כחלק מפרויקט מדידת איכות החיים של האוכלוסיות השונות בחברה הישראלית (קסיר (קלינר) ורומנוב, 2018) נערך סקר ייעודי שבחן את סדרי העדיפויות במגוון תחומים של האוכלוסיות השונות – חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים.

פרויקט איכות החיים שם לו למטרה לגבש מסגרת של מדדים לאיכות החיים בתחומים בעלי חשיבות ומשמעות לאוכלוסיות שונות בחברה הישראלית בכלל ולציבור החרדי בפרט. בפרויקט נערך מחקר השוואתי של תפיסת איכות החיים, ערכיה, רכיביה וגורמיה בקרב שלוש קבוצות מובחנות באוכלוסייה – חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים.¹

על סמך מחקרים שעסקו בפיתוח מדדי איכות החיים בישראל ובחול², גובשה בפרויקט המוזכר לעיל רשימה של עשרה תחומי חיים עיקריים שתורמים יחדיו לחוויה של אושר ותחושת חיים מלאים. התחומים שנבחרו הם: בריאות, רווחה אישית וחיי משפחה, חינוך והשכלה, הכנסה ומצב כלכלי, תעסוקה, דיור, חיי קהילה וחברה, ביטחון אישי, תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה. מאחר שכל תחום מהווה עולם מורכב משל עצמו, יש לאפיינו במדדים שיבטאו תופעות מהותיות רלוונטיות וישקפו הן את הפן הכמותי והן את הפן האיכותי של החוויה האנושית. תופעות אלה משתלבות במארג צפוף של קשרים שמחברים בין רווחתו של הפרט לפעילותו במעגלי המעטפת החברתית סביבו – במשפחה, בקהילה, בחברה ובכלכלה.

מאחר שתחומי החיים האלה מוגדרים באופן רעיוני מובחן, ללא חפיפה ביניהם, ניתן לסכם את אוסף המדדים שמרכיבים אותם אל מדד מצרפי אחד. זאת, על מנת לקבל מענה ישיר וכוללני לשאלת השאלות: מהי איכות החיים של כל אחת מקבוצות האוכלוסייה בישראל בהשוואה אחת לשנייה. מלאכת הסכימה של המדדים השונים בתוך כל תחום למדד מסכם של התחום, ושקלול של המדדים המסכמים של התחומים למדד המצרפי נראית ישימה, אם כי לא פשוטה. הסוגיה המרכזית נובעת מהבדלים במערכת הטעמים בין קבוצות שונות באוכלוסייה. זאת, משום שהמדד המצרפי עבור קבוצה נתונה צריך לשקלל את איכות חייה בתחום מסוים באופן יחסי למשקל שחברי הקבוצה מייחסים לתחום זה, יחסית לשאר התחומים. הפרטים המשתייכים לקבוצות השונות – חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים – נבדלים ביניהם בחשיבות שהם מייחסים לתחומים שונים. למשל, הציבור

¹ בסקר התבקשו המשיבים היהודים להגדיר עצמם גם מבחינת רמת הדתיות: חרדים, דתיים, מסורתיים-דתיים, מסורתיים לא כל כך דתיים וחילוניים (ראו נספח א').

² ראו: פרויקט Better Life Initiative של ה-OECD (2017a; 2017b; 2016c; 2016b; 2016a), פרויקט מדדי איכות חיים, חוסן לאומי וקיימות של המועצה הלאומית לכלכלה (ממשלת ישראל 2016; 2018), פרויקט של מכון ון-ליר בירושלים (2016).

החרדי, בהשוואה לקבוצות האחרות, מייחס חשיבות גבוהה יותר לחיי הקהילה. לפיכך, נדרש להבין ולחשב את מערכת הטעמים של הקבוצות השונות באוכלוסייה.

בסוגיית שיטות השקלול של הרכיבים למדד מצרפי יחיד לאיכות החיים קיימות מספר גישות תיאורטיות ואין ספור שיטות טכניות (Sharpe and Andrews, 2012). פרויקטים שונים השתמשו במתודולוגיות שונות לשם כך.

עבודה של ארגון ה-OECD, המבוססת על נתוני הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ניסתה להעריך את הבדלי ההעדפות לגבי תחומי חיים שונים בין יהודים לא-חרדים, ערבים וחרדים (OECD, 2016a ; 2016b). לשם מטרה זו, נבחנה ההשפעה על שביעות הרצון מהחיים של שורת משתנים המייצגים את מצבם האובייקטיבי של תחומי חיים שונים של הפרט: תעסוקה, ביטחון, הון חברתי ועוד. על בסיס ההשפעה הנאמדת של כל תחום על רמת האושר של הפרטים, חולצו מקדמים להם מיוחסת החשיבות היחסית של התחומים, בעיני כל קבוצת אוכלוסייה בנפרד. המחקר מסיק כי יש דמיון בהעדפות של אוכלוסייה הערבית והיהודית הלא-חרדית, אך מוצא כי העדפות האוכלוסייה החרדית שונות באופן משמעותי. כך למשל, בעוד שהכנסה משפיעה באופן ישיר על רמת שביעות הרצון מהחיים בציבור היהודי הלא-חרדי והערבי, היא אינה משפיעה כמעט על רמת שביעות הרצון מהחיים של הציבור החרדי. כמו כן, התעסוקה והדירוג משפיעים פחות על הציבור החרדי ביחס ליהודים לא-חרדים וערבים. ואולם, המודל שנבנה במחקר ה-OECD מצליח להסביר רק חלק קטן משביעות הרצון מהחיים של הציבור החרדי, ונמצא כי המשתנה המשפיע ביותר על שביעות רצון זו הוא עצם היותו של הפרט חרדי, יותר מכל משתנה אחר המייצג תפקוד בתחומי החיים השונים. ממצא זה משקף תפיסה הרווחת בחברה החרדית, תפיסה של "שמח בחלקו", הנובעת מגישה חיובית יותר לחיים, בהשוואה לאוכלוסיות האחרות, ולא דווקא מבטאת מצב אובייקטיבי טוב יותר. על כן, היכולת להסיק באמצעות המודל, באופן עקיף, לגבי החשיבות שכל קבוצת אוכלוסייה מייחסת לתחומי החיים השונים היא מוגבלת.

פרויקט נוסף של ה-OECD בתחום מדידת איכות החיים שדירג את חשיבות התחומים השונים הוא Better Life Index, פרויקט אינטרנטי המציג באופן השוואתי את מצבן של המדינות השונות באחד-עשר תחומי חיים (OECD, 2017a). כחלק מהפרויקט האינטרנטי, יכולים גולשים באתר לדרג את חשיבות התחומים השונים עבורם, כך שמתקבלות משקולות חשיבות שונות עבור כל מדינה. 879 גולשים מישראל דירגו את חשיבות התחומים עבורם ועל בסיס הדירוג נוצרו משקולות חשיבות של תחומי החיים בישראל. מערכת משקולות זו איינה מייצגת את האוכלוסייה כולה (בשל סלקטיביות של המשיבים לסקר), אך מהווה בכל זאת אינדיקציה מסוימת באשר למדרג ההעדפות כלפי תחומי החיים השונים. נתוני הדירוג של הגולשים לא מאפשרים לזהות גולשים מקבוצות אוכלוסייה שונות

בתוך כל מדינה, ועל כן לא ניתן לבחון את השונות בין קבוצות בתוך מדינות, אלא רק בין תושבי מדינות שונות.

המטרה המרכזית של הסקר, שממצאיו יוצגו להלן, היא, כאמור, מיפוי ההעדפות של שלוש קבוצות האוכלוסייה – חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים – כלפי עשרת תחומי החיים כפי שהוגדרו בפרויקט הנוכחי. העדפות אלה היוו את הבסיס לבניית המשקלות המתוקננים לצורך שקלול התחומים בחישוב המדד המצרפי של איכות החיים בכל קבוצת אוכלוסייה, ולמחקר השוואתי של הקבוצות. מטרה משנית של הסקר הייתה לבחון את מידת שביעת הרצון בתחומים השונים בקרב קבוצות האוכלוסייה השונות.

מבנה המאמר הוא כלהלן. פרק ב' מתאר את הסקר – מתכונת וניהול הסקר, כיוול ועיבוד הנתונים, ובפרקים ג' עד ה' מוצגים ממצאי הסקר – מדרג חשיבות התחומים באוכלוסיות השונות, שביעות הרצון מכל תחום ולבסוף הקשר בין חשיבות התחומים ומידת שביעות הרצון.

ב. הסקר

מתכונת וניהול הסקר

אוכלוסיית סקר איכות החיים הוגדרה כתושבי ישראל בני 20 ומעלה, בדומה לסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הסקר לא נערך במדגם שיטתי-מקרי מתוך אוכלוסיית הסקר האמורה, אלא במדגם נוחות (opt-in) של פרטים שהתנדבו להשתתף בסקר מרצונם החופשי. נעשו מאמצים להגיע לקבוצות מגוונות ככל הניתן בשלוש האוכלוסיות הנחקרות, על מנת לתת ייצוג לדעותיהם של גברים ונשים מכל הגילים, מיישובים גדולים וקטנים ובעלי השקפות פוליטיות וחברתיות שונות.

שאלון הסקר הופץ בשני אופנים – במערכת אינטרנט, באמצעות דיוור ברשתות חברתיות, ובשאלוני נייר דרך פעילים בציבור החרדי ובציבור הערבי³. שאלון הסקר הופץ בשתי שפות, עברית וערבית, בהתאם לשפת האם של המשיבים הפוטנציאליים. נוסח השאלון בעברית נמצא בנספח א'. השאלונים הופצו ונאספו בתקופה בת שבעה חודשים, מיולי 2017 עד ינואר 2018. בסקר השתתפו 1,055 משיבים המשתייכים לשלוש קבוצות האוכלוסייה הנחקרות, מהם 1,037 משתייכים לאוכלוסיית הסקר בגילי 20 ומעלה. בניכוי שאלונים חלקיים, נותרו 1,026 שאלונים מלאים של משיבים בני 20 ומעלה.

בהתאם למטרת הסקר, נכללו בשאלון מספר שאלות רקע על מאפיינים דמוגרפיים של הפרטים (לשם כיוול המדגם, ראו בהמשך), שאלה מרכזית על מדרג חשיבות התחומים השונים ומקבץ שאלות על מידת שביעות הרצון של הפרט ממצבו בכל תחום ותחום. מקבץ השאלות האחרון נכלל לשם בחינת הקשר בין מדרג החשיבות של התחומים לשביעות הרצון מהם, ברמת הפרט.

כיוול המדגם ועיבוד הנתונים

בשל ביצוע הסקר במדגם נוחות ואפשרות להטיות הקשורות לבחירה עצמית של המשיבים (Selection Bias) ומדגם לא מייצג, קיים צורך בכיוול המדגם לאוכלוסיית היעד. פעולה זו "מיישרת" את המדגם מול האוכלוסייה מבחינת שלוש תכונות דמוגרפיות מרכזיות – מין, קבוצת אוכלוסייה וקבוצת גיל. כתוצאה מכך, כל פרט במדגם המשיבים מקבל "משקל" שבו הוא מייצג קבוצה של בני מינו, גילו ומגדרו באוכלוסייה כולה, בהתאם לשכיחות הקבוצה האמורה במדגם הסקר. הנתונים הדרושים לכיוול המדגם התקבלו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, על בסיס מרשם התושבים לשנת

³ בשל מספרם הרב והחשש שנשכח חלק מהם לא פירטנו את שמותיהם, אך אנו מודים מקרב לב לכל אחד ואחת מהם. תודה מיוחדת שלוחה לנסרין חזד חאג'ל-יחיא.

2016, ולפיהם מדגם הסקר מייצג אוכלוסייה של 5.6 מיליון ישראלים בני 20 ומעלה⁴. לוח 1 מציג את הרכב המדגם לפי התכונות הדמוגרפיות ששימשו לכיול.

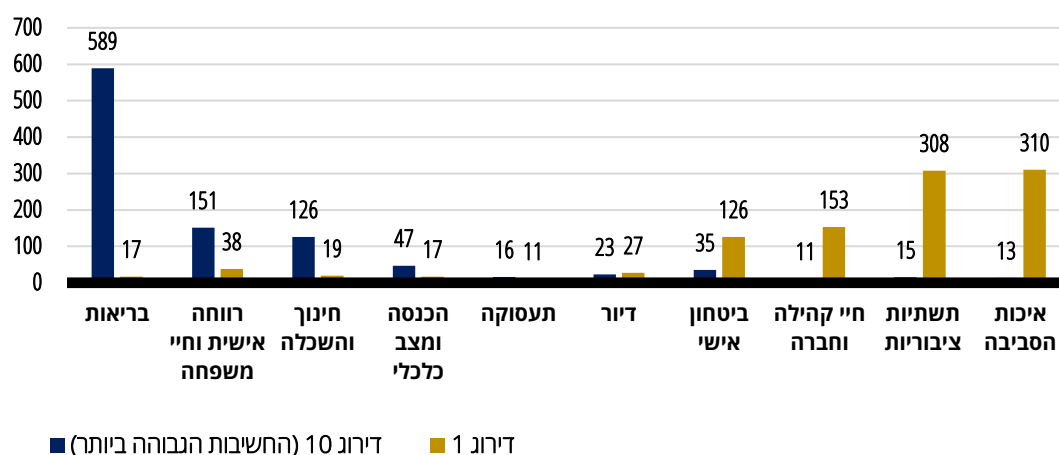
לוח 1 < מדגם המשיבים על הסקר, לפי מין, קבוצת גיל וקבוצת אוכלוסייה

קבוצת גיל	קבוצת אוכלוסייה*	נשים	גברים	סה"כ
44-20	חרדים	204	147	351
	יהודים לא-חרדים	136	100	236
	ערבים	136	47	183
64-45	חרדים	27	19	46
	יהודים לא-חרדים	70	55	125
	ערבים	28	33	61
65 ומעלה**	יהודים	13	18	31
	ערבים	2	2	4
סה"כ		616	421	1,037

* חרדים ויהודים לא-חרדים מזוהים לפי הגדרה עצמית של דתיות. בנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ששימשו לכיול קבוצת האוכלוסייה, חרדים מזוהים לפי נתון מנהלי, המתבסס על שיוך למוסדות חינוך.
 ** בקבוצת הגיל 65 ומעלה חרדים ויהודים לא-חרדים אוחדו לקבוצה אחת – יהודים – בשל מיעוט משיבים חרדים, זאת בין היתר בשל השיעור הנמוך של חרדים בקבוצת גיל זו באוכלוסייה.

תרשים 1 מציג חלק מהממצאים של השאלה המרכזית בסקר: שני הקצוות של מדרג החשיבות של התחומים הנחקרים. קרי, מספר המשיבים שדירגו את התחום כחשוב ביותר (דירוג 10) ובעל החשיבות הנמוכה ביותר (דירוג 1)⁵.

תרשים 1 < שכיחות דירוגים מקסימליים ומינימליים לפי תחום

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

⁴ תודתנו נתונה לעובדי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נורית דוברין, צחי מקובקי ואורי הדר על הסיוע בחישוב גודל האוכלוסיות לצורכי כיול מדגם הסקר.
⁵ בשאלון התבקשו המשיבים לדרג את התחום החשוב ביותר ב-1, השני בחשיבותו ב-2 וכן הלאה. בעיבוד נתוני הסקר התבצע היפוך לסקאלה (הדירוג החשוב ביותר הוגדר כ-10 במקום 1, השני בחשיבותו 9 במקום 2 וכן הלאה) לצורך הצגה אינטואיטיבית יותר של התוצאות.

מהתרשים עולה בבירור העדפה דומיננטית לתחום הבריאות: יותר ממחצית המשיבים (589) דירגו אותו במקום הראשון. אחריו, בפיגור ניכר, דורג תחום רווחה אישית וחיי משפחה (151 משיבים) ותחום חינוך והשכלה (126 משיבים). בקצה הנמוך של ההעדפות מופיעים שני תחומים: איכות הסביבה (310 משיבים) ותשתיות ציבוריות (308 משיבים), ולאחריהם חיי קהילה וחברה (153 משיבים) וביטחון אישי (126 משיבים).

תמונה דו-קוטבית זו מעידה על כך שיש "קונצנזוס לאומי" לגבי חשיבות הבריאות (בהתאם לפתגם "העיקר הבריאות") ואדישות כלפי תחומים המאופיינים במוצרים ציבוריים המסופקים על ידי המדינה והרשויות המקומיות, כמו תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה. לעומת זאת, במרחב של שבעת התחומים האחרים דעות המשיבים חלוקות יותר. תוצאות אלו, בהם רווחה אישית ובריאות מדורגות במקומות הראשונים, נמצאות בהלימה עם התוצאות שהתקבלו במדינות רבות בסקר האינטרנטי של ה-OECD, בו התבקשו המשתתפים לבצע דירוג דומה (OECD, 2017a).

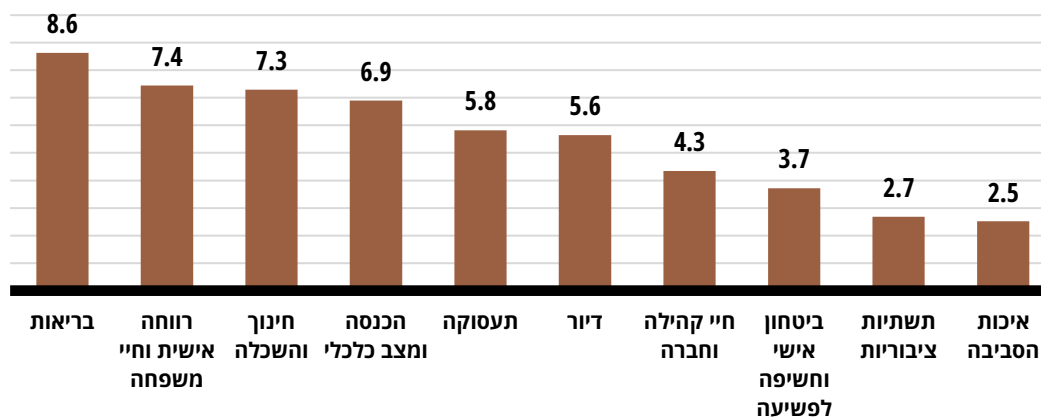
לא מן הנמנע שקיימת הטיה מסוימת בחשיבות התחומים שדורגו על ידי המשיבים. ייתכן שתחומי חיים בעלי היבטים אישיים יותר כמו תעסוקה, דיור ורווחה אישית זוכים לתשומת לב יומיומית רבה יותר בקרב פרטים מאשר תחומי חיים ציבוריים כגון חיי קהילה וחברה, תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה. כך למשל, ייתכן שתשתיות חשמל, מים וביוב נתפסות כמוצר שקיומו מובן מאליו, ולכן לא זוכות להכרה רבה בחשיבותן, על אף שבהיעדרן תהיה פגיעה ניכרת באיכות החיים. בנוסף לכך, ייתכן גם שאופי השאלה משפיע על התשובות במידת מה, ובמענה לשאלה מסוג "מה חשוב עבורך?" פרטים מציגים העדפה לתחומים "פרטיים" על פני תחומים "ציבוריים". ייתכן שבמענה לשאלה מסוג "מה חשוב למדינה?" מדרג התחומים היה שונה.

ג. דירוג של חשיבות התחומים השונים

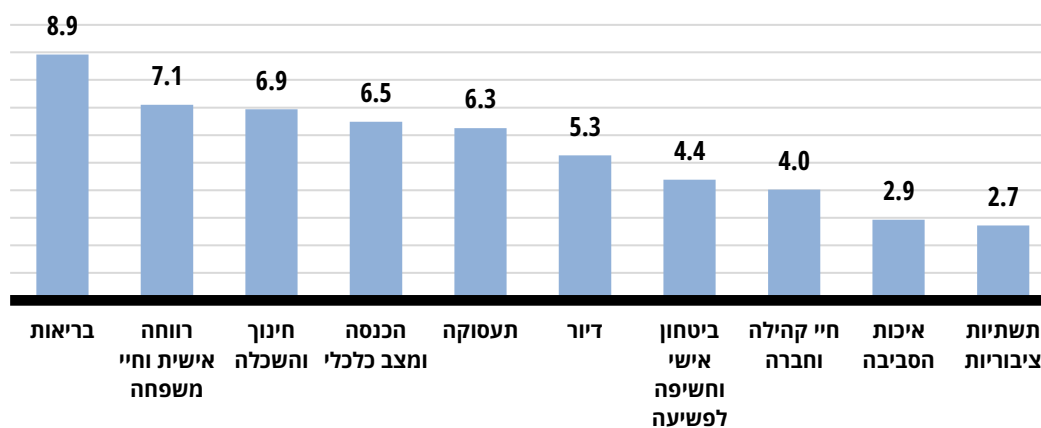
בהתאם למטרה המרכזית של הסקר חושב מדרג ההעדפות של שלוש קבוצות האוכלוסייה כלפי עשרת תחומי החיים הנחקרים. כל משיב התבקש לדרג כל אחד מהתחומים לפי חשיבותם עבורו בין 1 ל-10; התחום החשוב ביותר קיבל דירוג 10 והתחום בעל החשיבות היחסית הנמוכה ביותר קיבל דירוג 1, בדומה לגישה שננקטה בסקר של ה-OECD (OECD, 2017a). הנשאלים התבקשו לסדר את תחומי החיים בדירוג אורדינלי בלבד, באופן שלא מאפשר לדעת את עוצמת החשיבות היחסית בין התחומים עבור כל פרט. כך למשל, פרט שהעניק ציון 10 לתחום מסויים אינו בהכרח מייחס לתחום זה חשיבות כפולה בהשוואה לתחום לו העניק ציון 5. עם זאת, חישוב הממוצע של הדירוגים השונים שהעניקו הפרטים לכל תחום, ברמת הקבוצה, מאפשר במידת מה להתייחס לדירוגים כאל ציונים ממוצעים, המקיימים ביניהם יחסיות במידת החשיבות. באופן זה, מתאפשר לבחון גם באיזו מידה קבוצת אוכלוסייה מסויימת מעדיפה תחום אחד על פני תחום אחר, נוסף על סדר ההעדפה.

בתרשים 2 מוצג סיכום ממוצע הדירוגים לפי קבוצת אוכלוסייה, משוקלל באמצעות "מקדמי הניפוח" של הסקר בהתאם לכיול שבוצע (הכפלה במספר הפרטים שמייצג כל פרט בסקר באוכלוסיית היעד).

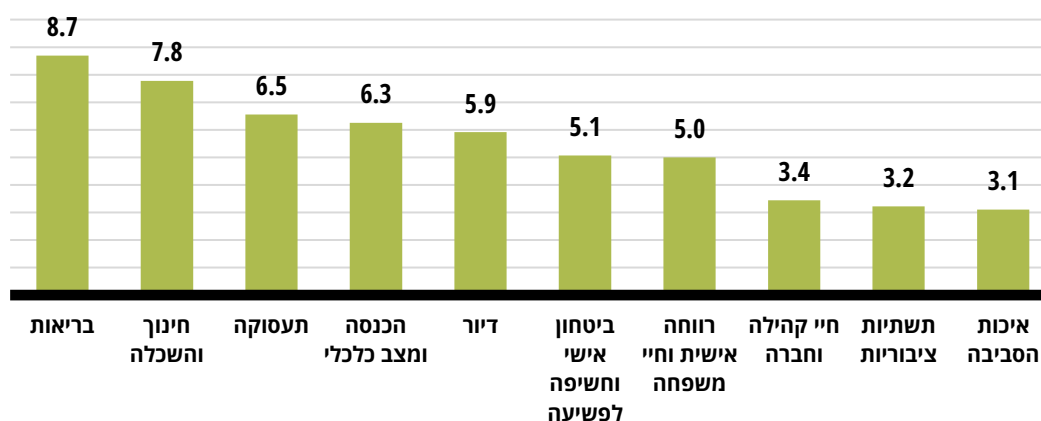
תרשים 2 < ציוני הדירוג של חשיבות תחומי החיים*, לפי קבוצת אוכלוסייה
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

* הציונים בין 1 ל-10, כש-1 מייצג את התחום שחשיבותו הנמוכה ביותר ו-10 את התחום שחשיבותו הגבוהה ביותר.

מהתרשימים עולה כי יש דמיון רב בין ההעדפות של חרדים ויהודים לא-חרדים: ששת התחומים החשובים ביותר עבורם מדורגים באותו הסדר: בריאות, רווחה אישית וחיי משפחה, חינוך והשכלה, הכנסה ומצב כלכלי, תעסוקה ודיור. לא כך עבור ערבים: מבחינתם ששת התחומים החשובים ביותר (בסדר יורד) הם בריאות, חינוך והשכלה, תעסוקה, הכנסה ומצב כלכלי, דיור וביטחון אישי. ההבדל המשמעותי בין יהודים וערבים הוא בשני תחומים – תחום הרווחה האישית וחיי המשפחה, שניתנת לו חשיבות גבוהה בקרב יהודים (חרדים ולא-חרדים) ותחום הביטחון האישי, שניתנת לו חשיבות גבוהה בקרב ערבים. מעניין כי בניגוד לתפיסה הרווחת, בכל קבוצות האוכלוסייה תחום "הכנסה ומצב כלכלי" אינו נכנס לשלישייה הפותחת (מדורג במקום הרביעי).

בחינה של תוצאות הסקר בהשוואה לסקר הגולשים מישראל באתר הפרויקט Better Life Index של ה-OECD מראה כי בשני הסקרים בריאות וחינוך מדורגים בשלישייה הראשונה, כשתחום הבריאות בראש. כמו-כן, בשני הסקרים מדורגים במקומות האחרונים תחומים הקשורים בסביבה ובקהילה. עם זאת, הבדל בולט בין תוצאות הסקרים הוא תחום ההכנסה, שמדורג בסקר הנוכחי רק במקום הרביעי, בעוד בפרויקט Better Life Index ממוקם התחום במקום השני.

במחקר ה-OECD על איכות החיים בישראל, שנקט גישה שונה ועקיפה למדידת ההשפעה של תחומי החיים על שביעות הרצון מהחיים, התקבלו תוצאות מעט שונות (OECD, 2016a; 2016b). כך למשל, ממחקר זה עולה כי הכנסה היא הגורם המתואם ביותר עם שביעות רצון מהחיים עבור יהודים לא-חרדים וערבים, בעוד אצל חרדים זהו הגורם בעל ההשפעה הקטנה ביותר על שביעות רצון מהחיים. בנוסף לכך, תחום החינוך נמצא כחמישי בלבד בחשיבותו, בניגוד לממצאי הסקר בו הוא שני בחשיבותו. קו דמיון שעולה בין ממצאי סקר איכות החיים ומחקר ה-OECD הוא שתחומי החינוך והביטחון האישי נמצאו בעלי חשיבות גדולה יותר בעבור הציבור הערבי. ראוי לציין כי התחומים שנבחנו בפרויקט ה-OECD אינם לגמרי זהים לתחומים שנבחנו במאמר זה.

השוואה לעבודות קודמות מלמדת גם כי מתודולוגיות שונות מביאות לתוצאות מעט שונות. דירוג ישיר של חשיבות התחומים טומן בחובו ביטוי להיבטים רבים ושונים של חיי הפרט, שאינם בהכרח באים לידי ביטוי בניתוח עקיף. בולט במיוחד תחום הבריאות שנמצא כראשון בחשיבותו בדירוג הישיר בסקר, וזוכה למקום הרביעי בלבד בניתוח העקיף של פרויקט ה-OECD. נראה כי כאשר בוחנים את התחומים החשובים בחיים באופן ישיר, התוצאות המתקבלות משקפות גם שיקולים עמוקים יותר, שאינם באים לידי ביטוי בבחינה עקיפה. כך למשל, כאשר המצב הבריאותי של פרט הוא טוב, ובמיוחד כשבריאותו תקינה לאורך זמן, תשומת הלב לתחום היא משנית. על כן, שביעות הרצון מהחיים תהיה מושפעת בעיקר מתחומים אחרים, והתרומה של תחום הבריאות לשביעות הרצון הכללית מהחיים תהיה קטנה. בעקבות זאת, סדרי העדיפויות של הפרט לא ישתקפו באופן מלא מרגרסיה הבוחנת בעקיפין את חשיבות התחומים, שכן החשיבות המוענקת לתחום הבריאות תהיה קטנה מחשיבות

התחום בפועל. לעומת זאת, כאשר שואלים את האדם באופן ישיר על מדרג החשיבות של התחומים, ניתן ביטוי טוב יותר לחשיבותם עבורו, ובפרט ניתן להעריך טוב יותר את חשיבות הבריאות הטובה בחייהם של פרטים בריאים.

על סמך דירוג חשיבות התחומים השונים בשלוש קבוצות האוכלוסייה חושבו משקלות מתוקננים של התחומים, המוצגים בלוח 2. לצורך השקלול, אוחדו שני התחומים האחרונים במדרג ההעדפות, תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה. תקנון המשקלות של תשעת התחומים פירושו הבאתם לסך 100 אחוזים, במטרה לחשב מדד מצרפי של איכות החיים בכל קבוצת אוכלוסייה כממוצע משוקלל של המדדים המסכמים בכל תחום ותחום. מהלוח עולה, למשל, כי משקלו של תחום הבריאות עבור הציבור החרדי עומד על 16.5 אחוזים, פי 3.4 ממשקלו של תחום התשתיות הציבוריות ואיכות הסביבה. פער זה מבטא את החשיבות הנמוכה יחסית של שני תחומים אלה (בהשוואה לבריאות), לתפיסתם של החרדים. לשם השוואה, עבור ערבים משקלו של תחום הבריאות (16.8 אחוזים) גבוה פי 2.8 ממשקלו של תחום התשתיות הציבוריות ואיכות הסביבה. אילו כל התחומים היו שווים בחשיבותם, משקל כל תחום היה 11.1 אחוזים (תשיעית).

לוח 2 < משקלות מתוקננים של התחומים, אחוזים

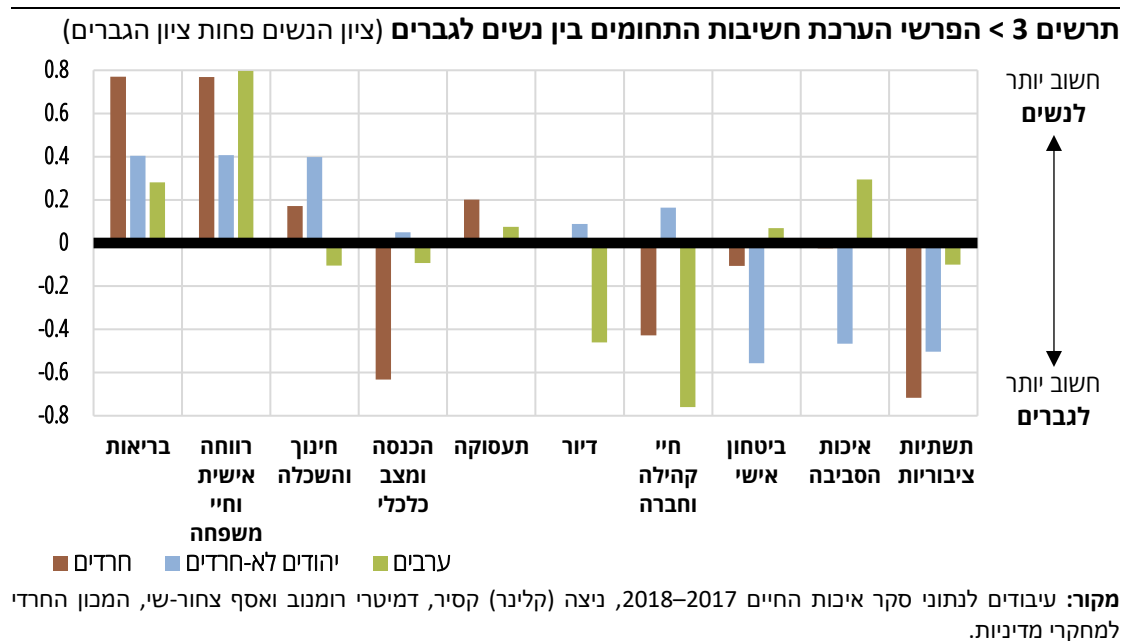
תחום*	חרדים	יהודים לא-חרדים	ערבים
בריאות	16.5	17.0	16.8
רווחה אישית וחיי משפחה	14.2	13.6	9.6
חינוך והשכלה	14.0	13.3	15.0
הכנסה ומצב כלכלי	13.2	12.4	12.1
תעסוקה	11.1	12.0	12.7
דיור	10.8	10.0	11.4
חיי קהילה וחברה	8.3	7.7	6.6
ביטחון אישי	7.1	8.4	9.8
תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה	4.8	5.6	6.0
סה"כ	100.0	100.0	100.0

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות. * סדר התחומים המוצגים משקף את סדר ההעדפות של הציבור החרדי.

דירוג חשיבות התחומים לפי מין

נתוני הסקר מאפשרים מיפוי של מדרג ההעדפות כלפי התחומים הנחקרים גם בפילוח לפי מין בכל קבוצה ובאוכלוסייה כולה. השוואה בין גברים ונשים מראה כי קיימים הבדלים ניכרים בין המינים בדירוג החשיבות של חלק מהתחומים, בתוך כל קבוצת אוכלוסייה. בתרשים 3 מוצגים הפרשי הציונים בין נשים לגברים באוכלוסיות השונות (ציון הנשים פחות ציון הגברים). על כן, הפרש חיובי

מצביע על חשיבות גבוהה יותר של התחום עבור הנשים, ובהתאם, הפרש שלילי מלמד על כך שגברים מייחסים לתחום חשיבות גדולה יותר מאשר נשים.

כפי שעולה מהתרשים, נשים מייחסות חשיבות גבוהה יותר לתחומי הבריאות והרווחה האישית, מאשר הגברים, בכל קבוצות האוכלוסייה. לצד זאת, גברים מייחסים לתחום התשתיות הציבוריות חשיבות גבוהה יותר מאשר הנשים, בעיקר בהשוואה בין גברים ונשים יהודים. אצל חרדים, באופן ספציפי, ניתן לראות כי יש הפרשי העדפות משמעותיים במחצית מהתחומים: בתחומי הבריאות והרווחה האישית דירוג הנשים גבוה יותר, אך בתחומי ההכנסה, חיי הקהילה והחברה והתשתיות הציבוריות דירוג הגברים החרדים גבוה מזה של הנשים. מפתיע לגלות כי גברים חרדים מדרגים את תחום ההכנסה והמצב הכלכלי גבוה מנשים חרדיות, בשעה שנשים נושאות יותר בתפקיד המפרנסת העיקרית במשק הבית בקבוצת אוכלוסייה זו.

ואכן, השונות הגדולה ביותר בין נשים לגברים בדירוג חשיבות תחומי החיים מתקיימת בקרב חרדים. סטיית התקן של הפערים בין המינים, המשקפת את מידת השונות בין המינים על פני כל התחומים, היא הגבוהה ביותר בקרב האוכלוסייה החרדית (0.49), בעוד שבקרב יהודים לא-חרדים וערבים סטיות התקן נמוכות יותר (0.36 ו-0.40 בהתאמה).

הפערים הגדולים יחסית בין גברים חרדים ונשים חרדיות עשויים להיות טמונים בשונות תרבותית גדולה יותר בין המינים בתוך החברה החרדית, המעצבת את העדפות המינים. כך למשל, תפילות משותפות בבתי הכנסת ולימודי תורה בחברותא עשויים להסביר את הציון הגבוה שניתן על ידי גברים לתחום חיי הקהילה והחברה, בהשוואה לנשים. באופן כללי יותר, ייתכן שמערכות חינוך נפרדות ותפקידים מגדריים שונים בתא המשפחתי הם גורמים בעלי השפעה על תפיסות הגברים והנשים

לגבי חשיבותם של תחומי החיים השונים. סיבות אלה עשויות להסביר גם את השונות בין המינים בכלל האוכלוסיות, בעוצמות משתנות בהתאם לתפיסות המגדריות בכל אוכלוסייה.

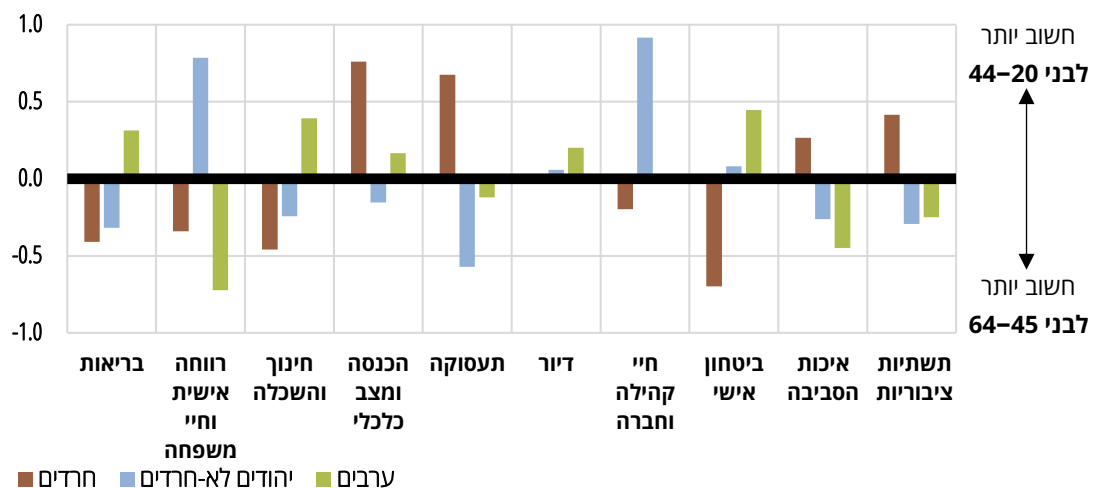
ההבדלים בין האוכלוסיות השונות, ללא פילוח לפי מין, ניכרים באופן דומה גם בהשוואה של בני אותו המין בין קבוצות האוכלוסייה. למשל, נשים חרדיות מדרגות את תחום הרווחה האישי וחיי המשפחה כשני בחשיבותו אחרי תחום הבריאות, ואילו לערביות חשיבותו פחותה בהרבה (מדורג במקום השישי). תחום חיי קהילה וחברה מדורג על ידי חרדיות במקום השביעי, ואילו ערביות דירגו אותו במקום האחרון. עוד בולטת החשיבות הרבה שמייחסות נשים ערביות לתחום הביטחון האישי, הרבה מעל לחשיבותו עבור חרדיות ויהודיות לא-חרדיות. פירוט של כלל ציוני הדירוג לפי מין בכל אחת מקבוצות אוכלוסייה מפורטים בנספח ב' (תרשים ב'-1).

דירוג חשיבות התחומים לפי גיל

דירוג החשיבות של התחומים משתנה גם כתלות בגיל של המדרגים. בתרשים 4 מוצג ההפרש בין דירוג המשיבים בקבוצת הגיל הצעירה יותר (20–44) לבין המשיבים בקבוצת הגיל המבוגרת יותר (45–64). ההבדלים בין קבוצות הגיל משתנים מאוד בין קבוצות האוכלוסייה השונות. כך למשל, בקרב חרדים צעירים תחום התעסוקה ותחום ההכנסה והמצב הכלכלי הם בעלי חשיבות גבוהה יותר בהשוואה לחרדים מבוגרים יותר. בקרב ערבים, ובקרב יהודים לא-חרדים המצב שונה, בעיקר בתחום התעסוקה לו מבוגרים מייחסים חשיבות גדולה יותר בהשוואה לצעירים.

הבדל משמעותי נוסף בקרב חרדים ניתן לראות בתחום הביטחון האישי, לו מבוגרים מייחסים חשיבות רבה יותר בהשוואה לצעירים. ההבדלים המשמעותיים ביותר בקרב יהודים לא-חרדים הם בתחום רווחה אישית וחיי משפחה ובתחום חיי קהילה וחברה. שני התחומים דורגו על ידי צעירים כחשובים יותר באופן ניכר ביחס למבוגרים. בקרב ערבים, התחום בעל הפער הגדול ביותר בין דירוג הצעירים לדירוג המבוגרים הוא רווחה אישית וחיי משפחה, ולו ניתנה חשיבות גדולה יותר על ידי המבוגרים. בתחומים אחרים, כמו בריאות ודיוור, ההבדלים משמעותיים הרבה פחות בין קבוצות הגיל בכל קבוצות האוכלוסייה. הצגה מלאה של דירוג חשיבות התחומים לפי גיל וקבוצת אוכלוסייה מופיעה בנספח ב' (תרשים ב'-2).

תרשים < 4 הפרשי הערכת התחומים בין צעירים למבוגרים (ציון בני 20–44 פחות ציון בני 45–64)

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

ד. שביעות הרצון מהתחומים השונים

בנוסף לדירוג החשיבות של תחומי החיים, נתבקשו המשיבים להעיד על שביעות רצונם מכל אחד מעשרת התחומים לפי המדרג הבא: מרוצה מאוד / מרוצה / לא כל כך מרוצה / בכלל לא מרוצה. שיעור שבעי הרצון מכל תחום מחושב לפי שיעור הפרטים שהשיבו שהם מרוצים או מרוצים מאוד.

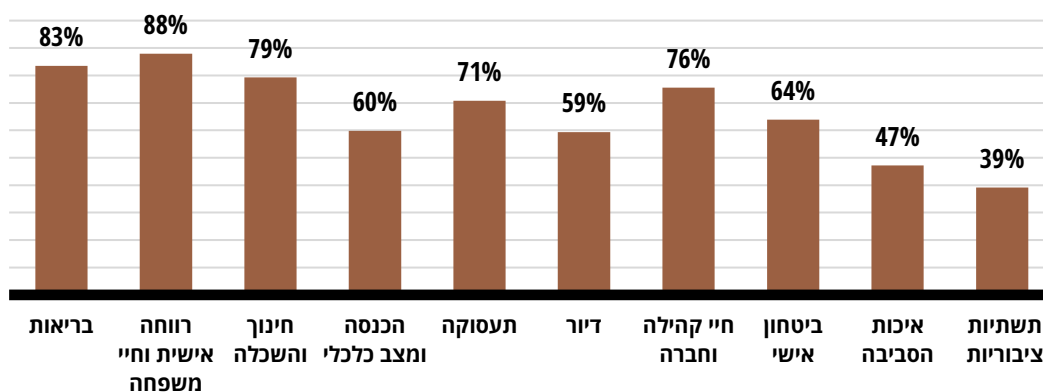
שיעור שבעי הרצון הגבוה ביותר בקרב כלל האוכלוסייה הוא בתחום הרווחה האישית וחיי המשפחה (86 אחוזים), בתחום הבריאות (85 אחוזים), בתחום החינוך וההשכלה (84 אחוזים) ובתחום התעסוקה (79 אחוזים). שיעור שבעי הרצון הנמוך ביותר קיים בתחומי המוצרים הציבוריים: איכות הסביבה (36 אחוזים) ותשתיות ציבוריות (37 אחוזים).⁶

בהשוואה בין שלוש קבוצות האוכלוסייה עולה כי שיעור שבעי הרצון בקרב חרדים ויהודים לא-חרדים גבוה באופן עקבי מזה של ערבים, למעט בתחומי הדיור וההכנסה, שבהם שיעור שבעי הרצון בקרב חרדים דומה לזה שבקרב ערבים. בשבעה מתוך עשרה תחומים, שיעור שבעי הרצון בקרב יהודים לא-חרדים הוא הגבוה ביותר, ובשלושה תחומים – חיי קהילה וחברה, ביטחון אישי ואיכות הסביבה – חרדים הם האוכלוסייה המרוצה ביותר ממצבה. כאמור, באוכלוסייה הערבית שיעור שבעי הרצון הוא הנמוך ביותר כמעט בכל תחום, ובולט במיוחד שיעור נמוך של שבעי רצון בקרב ערבים בתחומי הביטחון האישי (15 אחוזים), איכות הסביבה (20 אחוזים), חיי הקהילה והחברה (22 אחוזים) והתשתיות הציבוריות (27 אחוזים).

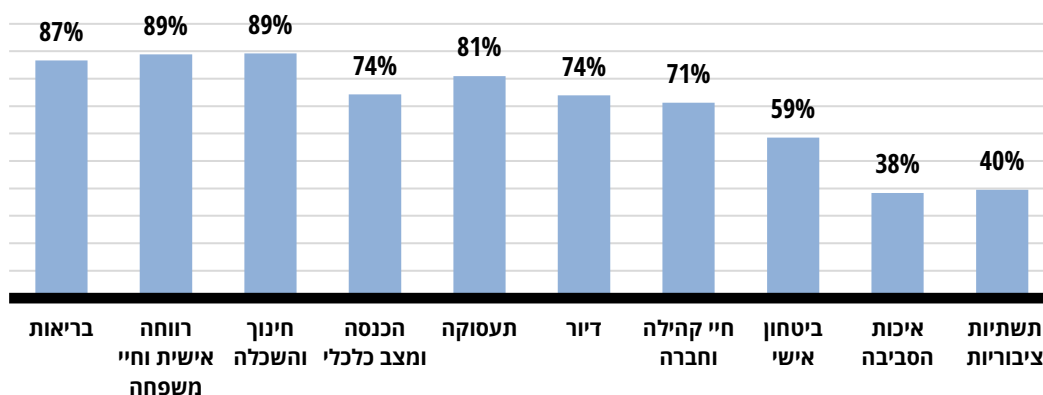
⁶ בנספח ה' מופיעה בחינה של ממצאי שביעות הרצון מסקר איכות החיים בהשוואה לנתוני הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הפערים הגדולים ביותר בין קבוצות האוכלוסייה השונות הם בתחום חיי קהילה וחברה ובתחום ביטחון אישי, בהם הפערים בשיעור שבעי הרצון בין יהודים לערבים עומדים על כ-50 נקודות האחוז. גם בתחום החינוך ובתחום איכות הסביבה קיים פער ניכר בין יהודים לערבים, העומד על כ-20 עד 30 נקודות האחוז. התחומים בהם שלוש קבוצות האוכלוסייה בעלות הדמיון הרב ביותר בשיעור שבעי הרצון הם בריאות ותעסוקה, כאשר גם בתחומי דיוור, הכנסה ומצב כלכלי ותשתיות ציבוריות מצב שביעות הרצון של קבוצות האוכלוסייה השונות יחסית דומה.

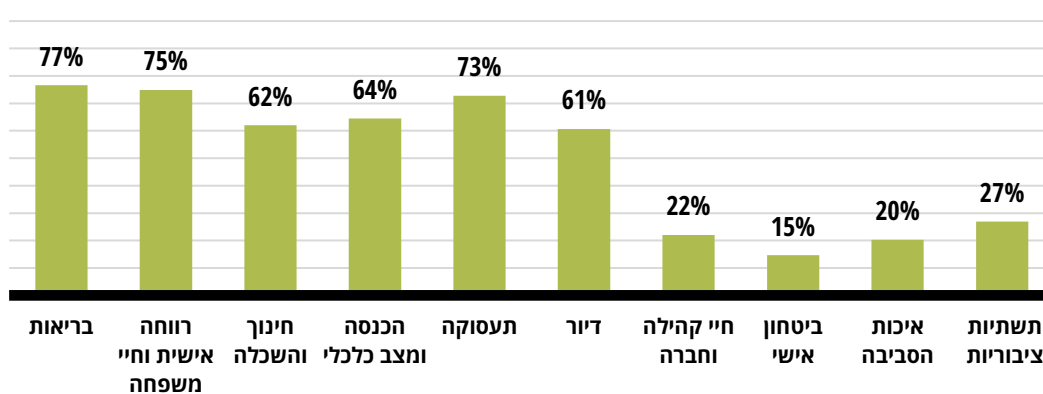
תרשים 5 < שיעורם של שבעי הרצון מתחומי החיים*, לפי קבוצת אוכלוסייה
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות. * סדר התחומים בתרשימים אלה מוצג לפי מדרג סדר ההעדפות של הציבור החרדי.

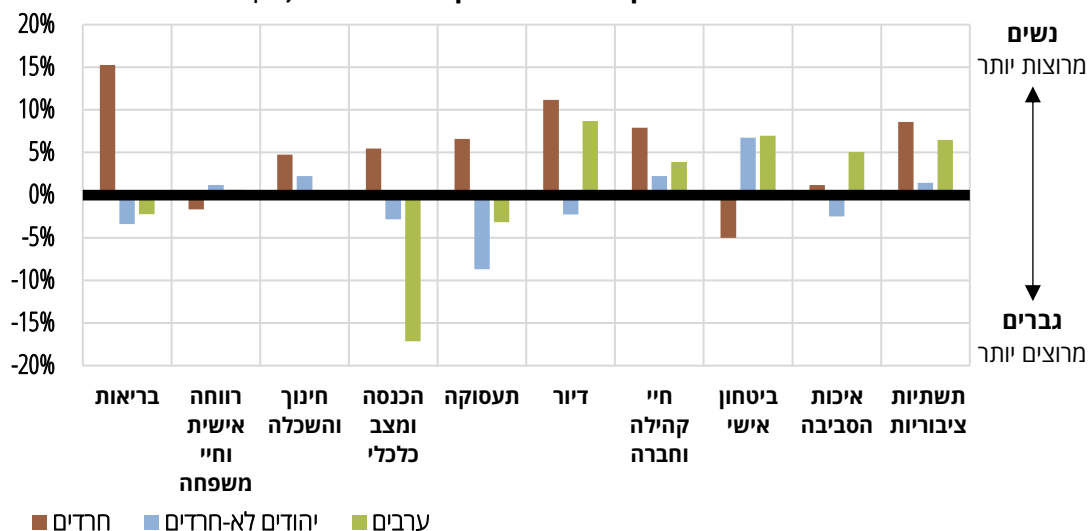
שביעות הרצון מהתחומים לפי מין

כאשר בוחנים את שיעור שבעי הרצון מהתחומים בפילוח לפי מין, מגלים פערים בין חרדיות וחרדים (תרשים 6). ברוב התחומים, פחות גברים שבעי רצון ממצבם בהשוואה לנשים. התחום היחיד בו שיעור שבעי הרצון בקרב גברים עולה באופן ניכר על שיעור זה בקרב נשים הוא תחום הביטחון האישי, בו שיעור שבעי הרצון בקרב הגברים החרדים הוא גבוה בהשוואה לגברים ולנשים משלוש קבוצות האוכלוסייה (66 אחוזים שבעי רצון). תחום בו ההפרש בין נשים לגברים בולט במיוחד בציבור החרדי (ובכלל) הוא תחום הבריאות, בו שיעור הנשים המרוצות מהתחום גבוה בכ-15 נקודות אחוז ביחס לגברים. ממצאים מאינדיקטורים שונים הקשורים בתחום הבריאות עשויים להסביר פער זה: כ-56 אחוזים מהגברים החרדים הם בעלי משקל עודף, בהשוואה ל-38 אחוזים בלבד בקרב הנשים החרדיות, המקפידות גם יותר מהגברים על אכילה של מזון טבעי (קסיר (קלינר) ורומנוב, 2018). כמו כן, שיעור המעשנים בקרב גברים חרדים גבוה יחסית, בעוד נשים חרדיות כמעט ואינן מעשנות (שם).

בקבוצות אוכלוסייה אחרות נמצאו הבדלים קטנים יותר בין המינים, מבחינת שיעורי שביעות הרצון מתחומי החיים השונים. בקרב יהודים לא-חרדים נצפים הבדלים בולטים בתחום התעסוקה, בו שיעור שבעי הרצון בקרב נשים גבוה מזה של גברים (74 ו-68 אחוזים, בהתאמה). זאת, למרות ששכרן של נשים יהודיות לא-חרדיות נמוך משמעותית מזה של גברים יהודים לא-חרדים. ייתכן כי תעסוקה במשרה חלקית, שרווחת יותר בקרב נשים, משפיעה לחיוב על שביעות הרצון מתחום התעסוקה משום שמתאפשר להן לשמור על איזון של עבודה-משפחה-פנאי. בתחום הביטחון האישי, שיעור שבעי הרצון בקרב יהודיות לא-חרדיות גבוה בכ-13 נקודות אחוז מזה של גברים יהודים לא-חרדים.

בקרב האוכלוסייה הערבית, קיים פער משמעותי בשיעור שבעי הרצון בין המינים בתחום הכנסה ומצב כלכלי – 56 אחוזים בקרב הנשים בהשוואה לשיעור גבוה יחסית של 73 אחוזים בקרב הגברים. כמו כן, בתחום הדיור, בתחום הביטחון האישי ובתחום התשתיות הציבוריות שיעור שבעי הרצון בקרב הנשים מעט גבוה יותר (כ-6-9 נקודות אחוז). ביתר תחומי החיים, שיעורם של המרוצים בקרב נשים ערביות ובקרב גברים ערבים דומה למדי. תרשימים המציגים את שיעורי שביעות הרצון מכלל התחומים בפילוח לפי קבוצת אוכלוסייה ומין מופיעים בנספח ב' (תרשים ב'-3).

תרשים < 6 הפרש שיעורי שביעות הרצון מהתחומים בין נשים לגברים, נקודות אחוז

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

שביעות הרצון מהתחומים לפי גיל

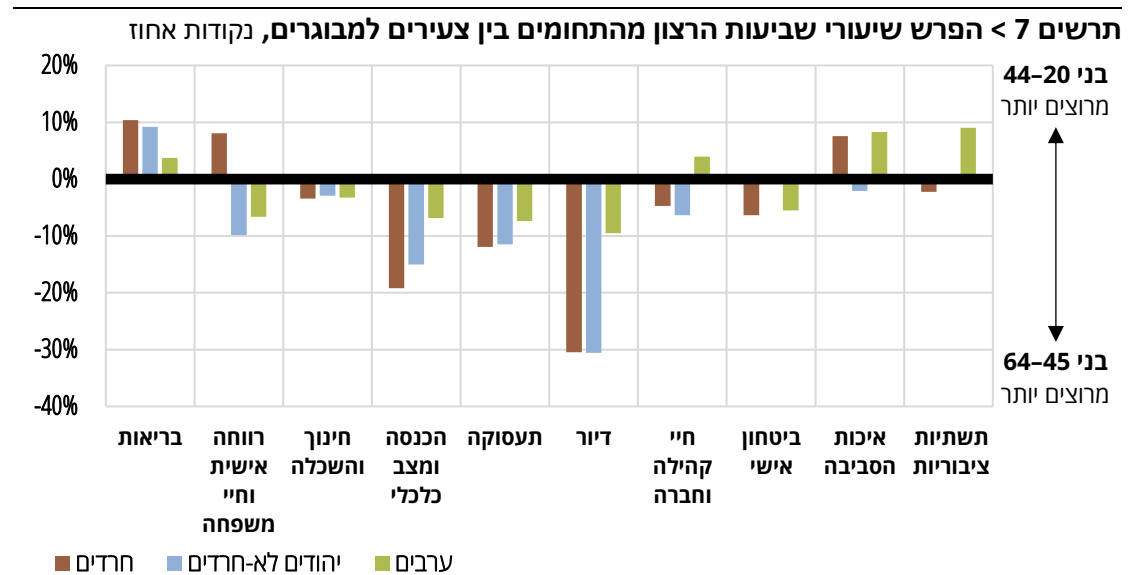
כאשר בוחנים את שיעורי שביעי הרצון מהתחומים השונים לפי גיל, ניתן לראות כי ברוב תחומי החיים ישנם פחות צעירים (גילי 20–44) המרוצים ממצבם בהשוואה לבני 45–64 (תרשים 7). בחברה החרדית, שיעור שביעי הרצון בקרב צעירים נמוך באופן ניכר בתחומי החיים החומריים יותר: הכנסה ומצב כלכלי, תעסוקה ודיור.

הסבר לפערים אלה עשוי להימצא בתהליך היווצרות 'חברת הלומדים' החרדית, שהתגבשה מתוך חשש להיכחדותו של עולם הישיבות התורני (פרידמן, 1991). משנות ה-50 גדל שיעור הגברים המקדיש את חייו ללימוד תורה. התהליך התעצם על פני השנים, כשיותר ויותר גברים חרדים בחרו באורח חיים של לימודי קודש על פני יציאה לשוק העבודה. הורי הדור הראשון של חברת הלומדים היו בעלי הכנסה מעבודה (וחלקם אף קיבלו שילומים מגרמניה). על כן, התאפשר להם לתמוך כלכלית בילדיהם הבוגרים שלא יצאו לשוק העבודה. עם זאת, הורי הדור השני של חברת הלומדים כבר היו אברכים בעצמם, והיכולת שלהם לתמוך בילדיהם הלכה ופחתה. עם השנים, אברכים ומשפחותיהם נאלצו ללמוד לחיות בצמצום ולהסתפק במועט, על מנת להמשיך ולקיים אורח חיים שלימוד התורה במרכזו. מציאות חיים זו של הדור השני לחברת הלומדים החרדית עשויה להסביר את הפער הקיים בשביעות הרצון מתחומי החיים החומריים בין צעירים למבוגרים. כך, הפער למעשה משקף הבדל דורי ולא רק הבדל גילי.

לצד זאת, גם בקבוצות האוכלוסייה האחרות שיעור הצעירים המרוצים ממצבם בתחומי החיים החומריים – הכנסה ומצב כלכלי, תעסוקה ודיור – נמוך יותר. מעבר להסברים הייחודיים לחברה החרדית, ניתן באופן כללי לומר כי האוכלוסייה בקבוצת הגיל 45–64 היא מבוססת יותר מבחינה תעסוקתית וכלכלית, ועל כן שיעורם של שביעי הרצון ממצבם החומרי גבוה יחסית.

בשונה מתחומי החיים החומריים, צעירים נוטים להיות מרוצים מתחום הבריאות, בכל קבוצות האוכלוסייה. עובדה זו אינה מפתיעה, שכן מצבם הבריאותי של צעירים נוטה להיות טוב יותר מזה של מבוגרים. נוסף לכך שיעור החרדים הצעירים המרוצים מתחום רווחה אישית וחיי משפחה גבוה יותר משל החרדים המבוגרים יותר. למרות שייטכן שמקורו של ההפרש בטעות דגימה סטטיסטית, ניתן גם להסביר את הפער בכך שהחל משנות ה-40 לחייהם חרדים מחתנים את ילדיהם, ולכך עלול להתלוות מתח נפשי הנובע מהעול הכלכלי הכרוך בחיתון הילדים, המוטל על ההורים.

באשר ליהודים לא-חרדים, צעירים פחות מרוצים מחיי קהילה וחברה ומרווחה אישית וחיי משפחה. נדרש מחקר מעמיק יותר על מנת לעמוד על ההבדלים אלו, אך ניתן להציע כי תרבות אינדיבידואלית יותר בקרב צעירים עשויה להסביר את שיעורם הנמוך של המרוצים מתחומים הקשורים בסביבתם המשפחתית והקהילתית. תרשים ב' 4- בנספח ב' מציג את שיעור שבעי הרצון מכלל התחומים בפילוח לפי קבוצת אוכלוסייה וקבוצת גיל.

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

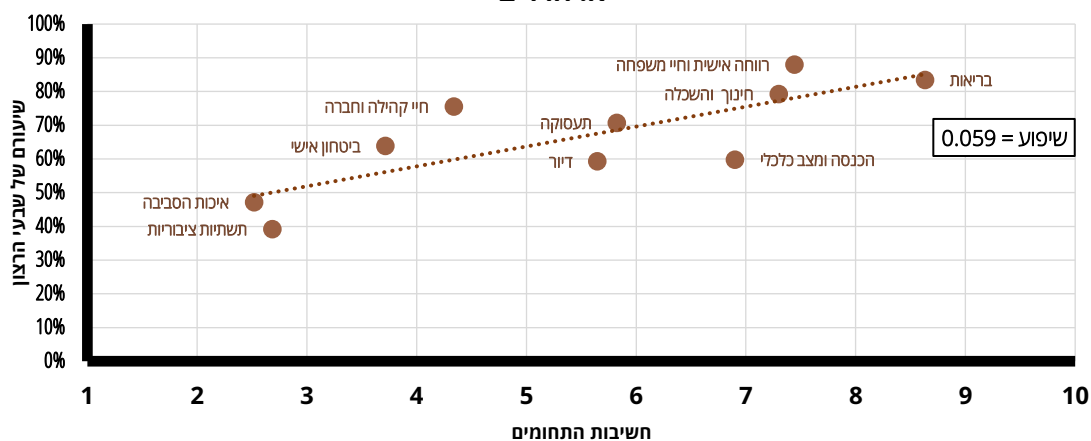
ה. הקשר בין חשיבות התחומים ושביעות הרצון מהם

נתוני הסקר מאפשרים לבחון את הקשר שבין החשיבות המיוחסת לתחום ושביעות הרצון ממנו. ניתן להסביר את הקשר בין המשתנים האלה במספר אופנים, בהתאם לפרספקטיבות שונות: כלכלית, סוציולוגית, פסיכולוגית ועוד. מתוך כך, עולים שני הסברים מרכזיים. אפשרות אחת היא ששביעות רצון מתחום מסוים מסבירה את החשיבות המיוחסת לו. כך, אי שביעות רצון מתחום מסוים תביא לדירוגו בחשיבות גבוהה ביחס לתחומים אחרים, בשל רצון הפרט לשיפור משמעותי באותו התחום, ובהתאם – שביעות רצון תתבטא באדישות מסוימת ובדירוג נמוך מבחינת חשיבות. אפשרות שניה היא הפוכה, כך שחשיבות התחום היא גורם מסביר לשביעות הרצון ממנו – בהתאם לזאת, תחום בעל חשיבות גבוהה יזכה לתשומת לב רבה, ויושקעו בו משאבים להגברת שביעות הרצון ממנו. מצידו השני של אותו המטבע, תחום בעל חשיבות נמוכה לא יזכה להשקעה של משאבים דומים ושביעות הרצון ממנו תהיה נמוכה יותר. מעבר לכך, ייתכן שבתחומים שונים ובקבוצות אוכלוסייה שונות הקשר בין המשתנים הוא בעל אופי שונה, ולא קיים כלל אחיד לגבי הקשר ביניהם.

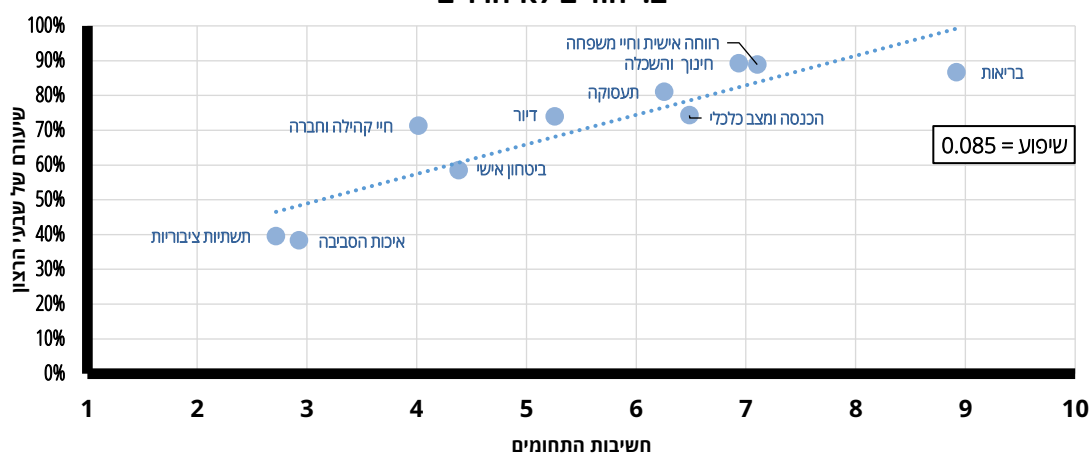
בחינה של החשיבות הממוצעת ושיעור שבעי הרצון בכל קבוצת אוכלוסייה מראה כי קיים מתאם חיובי בין שני המשתנים בכל קבוצות האוכלוסייה (תרשים 8). אחד התחומים בהם שיעור שבעי הרצון הוא הגבוה ביותר הוא גם התחום החשוב ביותר, בריאות, ואילו בשני התחומים הנתפסים כהכי פחות חשובים – תשתיות ציבוריות ואיכות הסביבה – שיעורם של שבעי הרצון עומד על כ-35 אחוזים בלבד בממוצע.

תרשים < 8 הקשר בין חשיבות התחומים ושיעורם של שבעי הרצון מהם

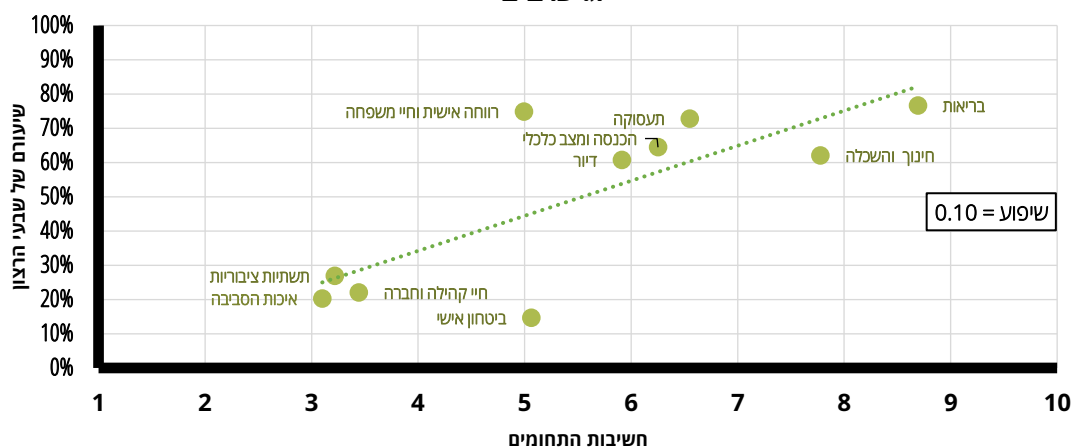
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

הקשר החיובי המוצג בין חשיבות התחומים ושיעור שבעי הרצון מהם מעלה את הסברה שבתחומים בעלי חשיבות גבוהה יותר, מושקעים משאבים רבים המביאים לשיעור רצון. עם זאת, לא בכל תחום לפרטים יש יכולת השפעה על השקעת המשאבים, ולעיתים נדרשת השקעה ציבורית על מנת

שתהיה שביעות רצון מהתחום. כך למשל, תחום הביטחון האישי והחשיפה לפשיעה בציבור הערבי נמצא משמעותית מתחת לקו המגמה משום ששיעור גבוה אינם שבעי רצון ממנו, וככל הנראה אינם יכולים לפעול מספיק על מנת לשפרו בעצמם.

בכל קבוצות האוכלוסייה נמצא קשר חיובי בין חשיבות התחום לשיעור שבעי הרצון ממנו, אך עוצמת הקשר, המתבטאת בשיפוע קו המגמה, שונה. בקרב יהודים לא-חרדים וערבים, השיפוע דומה יחסית (0.085 ו-0.10 בהתאמה), ובקרב חרדים השיפוע מתון יותר – 0.059 בלבד⁷. השיפוע המתון בקרב חרדים מושפע בעיקר משביעות הרצון הגבוהה מהתחומים המדורגים נמוך בחשיבותם היחסית. שביעות רצון גבוהה זו משקפת תפיסה של "שמח בחלקו", ונובעת מגישה חיובית יותר לחיים, בהשוואה לאוכלוסיות האחרות, ולא דווקא מבטאת מצב אובייקטיבי טוב יותר. השפעה נוספת על השיפוע המתון יחסית של קו המגמה של החרדים מגיעה משיעור נמוך של שבעי רצון מהכנסה ומצב כלכלי, בהשוואה לקו המגמה הכללי. כך, למרות שוויתור על הכנסה היא בחירה מודעת שמתרחשת בציבור החרדי, כחלק מאורח החיים הייחודי, עדיין נראה שמסתמנת שאיפה לשיפור בתחום זה, ובעיקר בקרב צעירים ששיעור שבעי הרצון מהתחום בקרבם נמוכה יותר (תרשים 7).

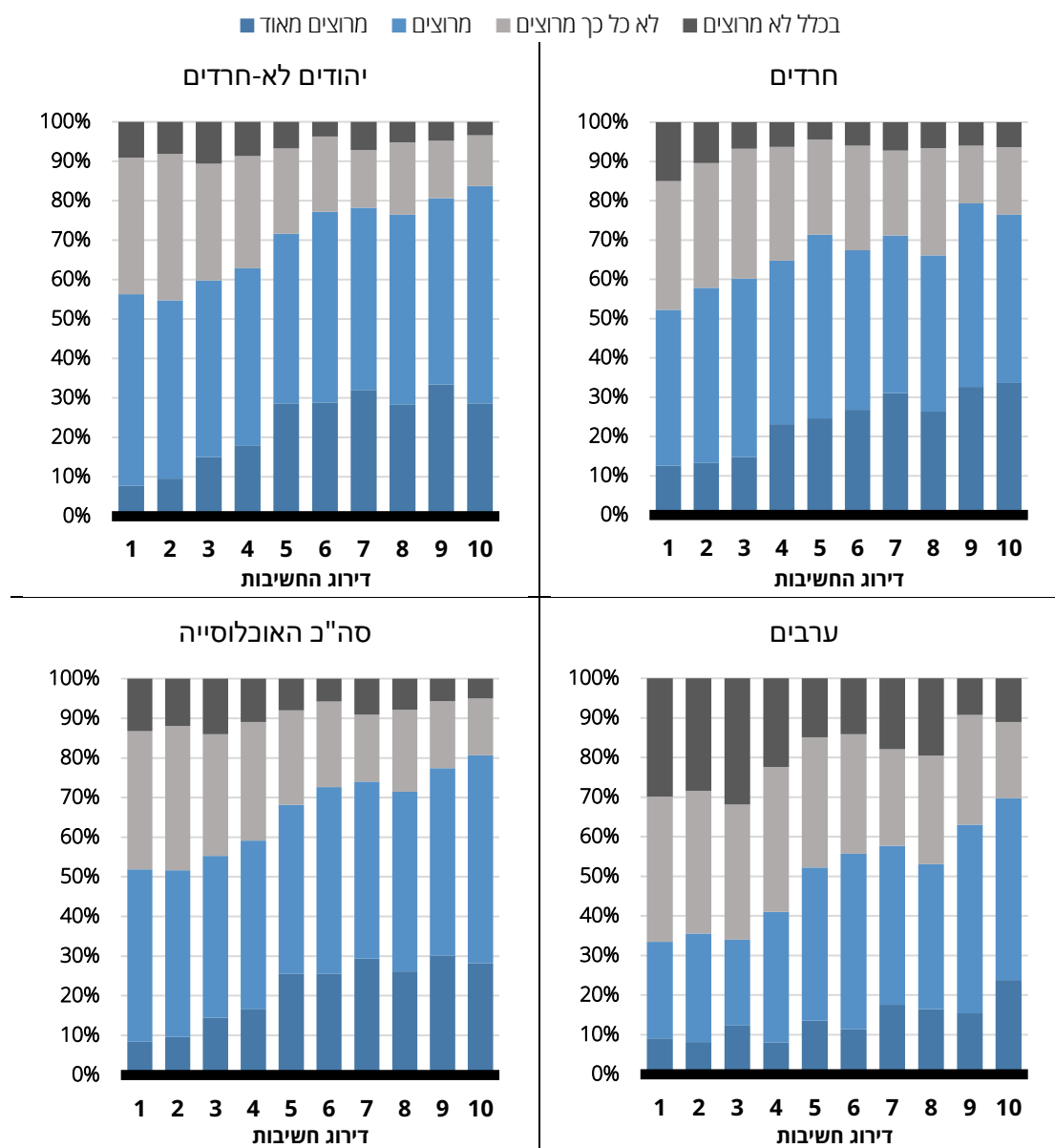
ביסוס חזק יותר לקיומו של קשר חיובי בין המשתנים ניתן למצוא בבחינה של הקשר בין חשיבות התחומים לשביעות הרצון מהם ברמת הפרט, ולא רק על בסיס הממוצעים של כל אחת מהקבוצות. בתרשים 9 מוצגת התפלגות שביעות הרצון לפי כלל רמות החשיבות של התחומים (1–10), ללא קשר לזהות התחום. כך למשל, 34 אחוזים מהחרדים שדירגו תחום כלשהו בציון 10 היו מרוצים ממנו מאוד, 43 אחוזים היו מרוצים, 17 אחוזים לא היו מרוצים ו-6 אחוזים לא היו מרוצים בכלל.

מהתרשים עולה כי בכל קבוצות האוכלוסייה, קיים קשר חיובי בין החשיבות הניתנת לתחום ושביעות הרצון ממנו, גם ברמת הפרט. בקרב חרדים ויהודים לא-חרדים העלייה בשיעור המרוצים (בתרשים מופיע בגווני כחול) עם דירוג החשיבות מתונה יחסית, כאשר כ-50 אחוזים מרוצים מהתחומים המדורגים נמוך וכ-80 אחוזים מרוצים מהתחומים המדורגים גבוה. לעומת זאת, בקרב ערבים העלייה בשיעור המרוצים עם עלייה בדרגות החשיבות תלולה יותר, מכ-30 אחוזים לכ-70 אחוזים. משמעות הדבר היא כי הקשר בין חשיבות התחום ושביעות הרצון באוכלוסייה הערבית חזק יותר. העוצמה החזקה יותר של הקשר בחברה הערבית נובעת מ"נקודת פתיחה" נמוכה יותר בדירוג שביעות הרצון של התחומים בעלי החשיבות הנמוכה, בעוד שביעות הרצון מהתחומים בעלי החשיבות הגבוהה דומה יותר בין ערבים ליהודים (משתי הקבוצות). נתוני תרשים 9 מדגימים באופן נוסף כי האוכלוסייה הערבית פחות מרוצה ממצבה באופן ניכר בהשוואה לאוכלוסייה היהודית בישראל. כמו-כן, עולה כי

⁷ משמעות השיפוע באופן תיאורטי היא שבעבור תחום שציון חשיבותו גבוה יותר מתחום אחר ב-1, שיעור שבעי הרצון ממנו תהיה גבוהה מהתחום האחר ב-5.9 אחוזים בממוצע בקרב חרדים, 8.5 אחוזים בממוצע בקרב יהודים לא-חרדים ו-10 אחוזים בממוצע בקרב ערבים.

תמונת שביעות הרצון לפי דירוג החשיבות דומה בין חרדים ויהודים לא-חרדים. בחינת מובהקות מראה כי הקשר בין חשיבות התחומים ושביעות הרצון מהם מובהק ברמה של 5 אחוזים בכל קבוצות האוכלוסייה⁸.

תרשים < 9 התפלגות שביעות הרצון לפי רמת דירוג החשיבות, לפי קבוצת אוכלוסייה

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

בנוסף לבחינה הכללית של הקשר בין דירוג החשיבות ושביעות הרצון, נבחן הקשר גם עבור כל תחום בנפרד. למרות הקשר החיובי שנמצא בבחינה הכללית בין חשיבות התחומים ושביעות הרצון מהם, בחינה של כל תחום בנפרד מראה שבמספר תחומים קיים קשר שלילי – בתחומי איכות הסביבה, ביטחון וחשיפה לפשיעה, דיור והכנסה ומצב כלכלי (ראו נספח ג'). לעומתם, בשני תחומים נמצא

⁸ לפי מבחן חי בריבוע (χ^2) לבדיקת אי-תלות.

קשר חיובי (רווחה אישית וחיי משפחה וחברה), וביתר ארבעת התחומים לא נמצא קשר מובהק בין רמת החשיבות שהוענקה להם ושביעות הרצון מהם. למרות ממצאים אלו, ברמת המקרו, שביעות הרצון הכללית מהתחומים החשובים ביותר היא גם הגבוהה ביותר, ולכן הקשר בין מדרג החשיבות ושביעות הרצון הוא חיובי, חרף קשר שלילי ברמת המיקרו בחלק מהתחומים. בנספח ד' מופיעים תרשימים המציגים את הקשר בין מדרג חשיבות התחומים ושביעות הרצון מהם בעבור כל אחת מקבוצות האוכלוסייה בנפרד. בחינת תרשימים אלה מעלה נקודות דמיון ונקודות שוני בין קבוצות האוכלוסייה השונות. בתחום החינוך וההשכלה, למשל, ניתן לראות הבדלים. בעוד בחברה החרדית קיים קשר חיובי בין שביעות הרצון וחשיבות התחום, קשר זה בעל אופי שלילי בחברה היהודית שאינה חרדית. בחברה הערבית לא נמצא קשר ברור בתחום זה.

מהממצאים, ברמת הקבוצות וברמת הפרטים, נראה כי ברוב התחומים דירוג החשיבות של התחומים מסביר את שביעות הרצון מהם. הקשר החיובי מוסבר בכך שחשיבות גבוהה המוענקה לתחום מביאה להשקעה מרובה בו. פרטים משקיעים זמן ומאמץ בתחומים אותם הם רואים כעיקריים בחייהם, והשקעה זו מתוגמלת בשביעות רצון גבוהה יותר. תחום הבריאות, לדוגמה, הוא התחום החשוב ביותר והדבר בא לידי ביטוי בשביעות רצון גבוהה מאוד ממנו. מן הצד השני, ניתן להסביר את שביעות הרצון הנמוכה מאיכות הסביבה בכך שתחום זה אינו מדורג גבוה מבחינת חשיבותו ועל כן יש תמריץ קטן יותר להשקיע בו.

1. סיכום

מחקר זה ממפה את העדפותיהן של אוכלוסיות שונות בציבור הישראלי אודות חשיבותם של תחומי החיים המרכזיים, כפי שהוגדרו בפרויקט "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית" (קסיר (קלינר) ורומנוב, 2018). מהמחקר עולה כי קיימים הבדלים משמעותיים בין האוכלוסיות השונות בחברה הישראלית. בקרב חרדים ויהודים לא-חרדים ההבדלים קטנים, ובהשוואה לחברה הערבית קיימים הבדלים גדולים יותר – המשמעותיים ביותר הם בדירוג נמוך יותר של תחום הרווחה האישית וחיי המשפחה ובדירוג גבוה יותר של תחום הביטחון האישי. בכל קבוצות האוכלוסייה תחום ההכנסה והמצב הכלכלי מגיע רק למקום הרביעי, בעוד תחום הבריאות ותחום החינוך וההשכלה מדורגים גבוה ממנו בקרב כל קבוצות האוכלוסייה.

זאת ועוד, במחקר נבחנה שביעות הרצון של כלל קבוצות האוכלוסייה מהתחומים הללו. לפי הממצאים, האוכלוסייה הערבית פחות מרוצה ממצבה במידה ניכרת ובאופן עקבי בכל תחומי החיים שנחקרו, בהשוואה לאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית ולאוכלוסייה החרדית. זאת, למעט שני תחומים – דיור ומצב כלכלי – בהם שיעור שבעי הרצון בקרב חרדים דומה לזה של ערבים. בקרב חרדים, שיעור הנשים המרוצות ממצבן גבוה ברוב התחומים בהשוואה לגברים, ובקרב חרדים צעירים (20–44) נרשמים שיעורים נמוכים של שבעי רצון בהשוואה למבוגרים בתחומי החיים החומריים – דיור, תעסוקה ומצב כלכלי.

לבסוף, המחקר בחן את הקשר שבין דירוג החשיבות של כל תחום ושביעות הרצון מהמצב בתחום זה. נמצא כי קיים קשר חיובי בין המשתנים בכל קבוצות האוכלוסייה. בולט במיוחד תחום הבריאות, שנמצא כחשוב ביותר ובו גם השיעור הגבוה ביותר של שבעי הרצון בכל קבוצות האוכלוסייה. נראה כי כאשר תחום הוא בעל חשיבות גבוהה, מושקעים בו משאבים הגורמים לשביעות רצון מהמצב באותו התחום. עם זאת, קיימים תחומים בהם נדרשת השקעת משאבים ציבורית ואין לפרט יכולת להשקיע בתחום בעצמו. במקרים אלה, ייתכן כי תחום בעל חשיבות גבוהה לא יזכה לשיעור גבוה של שביעות רצון. דוגמה לכך היא תחום הביטחון האישי בקרב האוכלוסייה הערבית, שמדורג חמישי בחשיבותו וזוכה לשביעות רצון בקרב כ-15 אחוזים בלבד מהאוכלוסייה.

כל מדיניות המעוניינת לשפר את הרווחה של האוכלוסייה, צריכה להביא בחשבון את המאפיינים הייחודיים שלה ולהתאים את המדיניות לצרכיה ולהעדפותיה. ההבדל בין האוכלוסיות, כפי שעולה מהמחקר, מדגיש כי התייחסות לציבור הישראלי כמקשה אחת מפספסת את המציאות הישראלית הרב גונית. מסמך זה מאפשר לבחון את מצבן של הקבוצות השונות בחברה הישראלית בהתאם לסטנדרטים של כל קבוצה וכך להתאים את הדרך להשגת רווחה חברתית ואושר, תוך הבנה שיש מספר דרכים אפשריות, לכל קהילה לפי דרכה.

מקורות

- ישורון, גל, מישל סטרבצ'ינסקי וירדן קידר, 2016. "[מדד ון ליר לאיכות החיים בישראל](#)", מגזין התוכנית לכלכלה וחברה במכון ון ליר בירושלים 22, נצפה בתאריך 18.11.2018.
- ממשלת ישראל, 2016. "[מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2015](#)", (מרץ).
- ממשלת ישראל, 2018. "[מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2016](#)", (מרץ).
- פרידמן מנחם, 1991. "החברה החרדית – מקורות, מגמות ותהליכים" מכון ירושלים לחקר ישראל.
- קסיר (קלינר) ניצה ורומנוב דמיטרי, 2018. "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", ירושלים, המכון החרדי למחקרי מדיניות.
- OECD, 2016a. "[מדידה והערכה של איכות חיים בישראל: ממצאים מרכזיים](#)" [תרגום לעברית של ממצאי המחקר המרכזיים (OECD, 2016b)], נצפה בתאריך 18.11.2018.
- OECD, 2016b. [Measuring and Assessing Well-being in Israel](#), OECD Publishing, Paris.
- OECD, 2016c. *How's Life in Israel*, Paris: OECD Publications.
- OECD, 2017a. [Better Life Index](#), OECD Stat, Paris, Accessed 26 March 2018.
- OECD, 2017b. [How's Life? 2017: Measuring Well-being](#), Paris: OECD Publications.
- Sharpe, Andrew, and Brendon Andrews, 2012. *An Assessment of Weighting Methodologies for Composite Indicators: The Case of the Index of Economic Well-being*, CSLS Research Report No. 2012-10.

נספח א' – שאלון הסקר

הסקר הועבר בעברית ובערבית, והופץ הן דרך האינטרנט והן דרך שאלונים מודפסים במקומות שונים. להלן שאלון הסקר בעברית.

סקר מדדי איכות חיים

שלום רב,

במסגרת פרויקט מדידת איכות חיים של האוכלוסיות השונות בחברה הישראלית, ובכללן האוכלוסייה החרדית, המכון מבקש לאסוף את עמדות הציבור בנוגע לחשיבות שמייחסים לתחומים והיבטים שונים של החיים בישראל. הפרויקט שם לו למטרה להאיר על תנאי חיים, ערכים וציפיות של כלל האוכלוסיות, והשוואת המגזרים השונים בחברה הישראלית.

אנו מודים לך על השתתפותך בסקר זה ועל מילוי שאלון קצר בהמשך. עמדות ומידע שיימסרו בשאלון לא יאפשרו זיהוי של המשיבים ולא יועברו לאף גורם. המידע ישמש אך ורק לניתוח במסגרת הפרויקט הנ"ל. ממצאי הסקר ופירות הפרויקט "מדדי איכות חיים" יפורסמו ויובאו לידיעת הציבור כלכלית וחברתית, על מנת לשקף בצורה ישירה ובלתי-אמצעית את אורחות החיים והצרכים המגוונים של הציבור החרדי. מידע אמין ומבוסס יאפשר היכרות והבנה נכונה של המאפיינים הייחודיים לכלל אוכלוסיות.

לשאלות והבהרות בנושא הסקר אפשר לפנות בכתובת survey@machon.org.il

או בטלפון 077-778-4400. השאלון מנוסח בלשון זכר, אך הסקר מופנה לנשים וגברים כאחד.

א. פרטים אישיים

1. מין: זכר נקבה
2. גיל: עד 19 20-44 45-64 65 ומעלה
3. יישוב מגורים: _____
4. האם אתה:
 יהודי חרדי
 יהודי דתי
 יהודי מסורתי-דתי
 יהודי מסורתי לא כל כך דתי
 יהודי לא דתי, חילוני
 ערבי

ב. תחומי חיים וחשיבותם עבורך

במחקרים שונים הוגדרו עשרה תחומי חיים, בעלי חשיבות רבה בחיי אדם, משפחתו וקהילתו. ואולם, לאנשים שונים יש דעה שונה לגבי חשיבותם היחסית. בשאלה הבאה הינך מתבקש להגדיר את חשיבותם היחסית של תחומים האלה עבורך.

5. כיצד היית מדרג את התחומים הבאים לפי החשיבות היחסית עבורך?

את התחום החשוב ביותר יש לדרג 1, השני בחשיבותו 2, וכן הלאה. את התחום הכי פחות חשוב יש לדרג 10.
נא לשים לב, אין לתת אותו דירוג לשני תחומים שונים.

תחום	דירוג
בריאות	מקסימלי 1.....מינימלי 10
חינוך והשכלה	
תעסוקה	
דיור	
הכנסה ומצב כלכלי	
רווחה אישית וחיי משפחה	
חיי קהילה וחברה	
איכות הסביבה	
ביטחון אישי וחשיפה לפשיעה	
תשתיות ציבוריות (תחבורה, פיתוח אזור מגורים)	

האם יש תחום נוסף החשוב עבורך ושאינו נמצא ברשימה? אם כן, מהו: _____?

באופן כללי, האם אתה מרוצה ממצבך בכל אחד מהתחומים האלה?

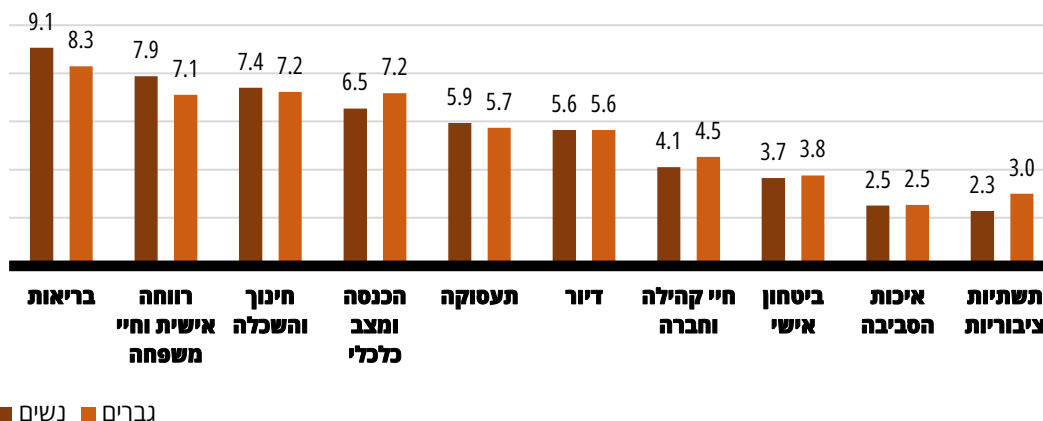
תחום	מרוצה מאוד	מרוצה	לא כל כך מרוצה	בכלל לא מרוצה
בריאות	☐	☐	☐	☐
חינוך והשכלה	☐	☐	☐	☐
תעסוקה	☐	☐	☐	☐
דיור	☐	☐	☐	☐
הכנסה ומצב כלכלי	☐	☐	☐	☐
רווחה אישית וחיי משפחה	☐	☐	☐	☐
חיי קהילה וחברה	☐	☐	☐	☐
איכות הסביבה	☐	☐	☐	☐
ביטחון וחשיפה לפשיעה	☐	☐	☐	☐
תשתיות ציבוריות (תחבורה, פיתוח אזור מגורים)	☐	☐	☐	☐

תודה רבה על השתתפותך!

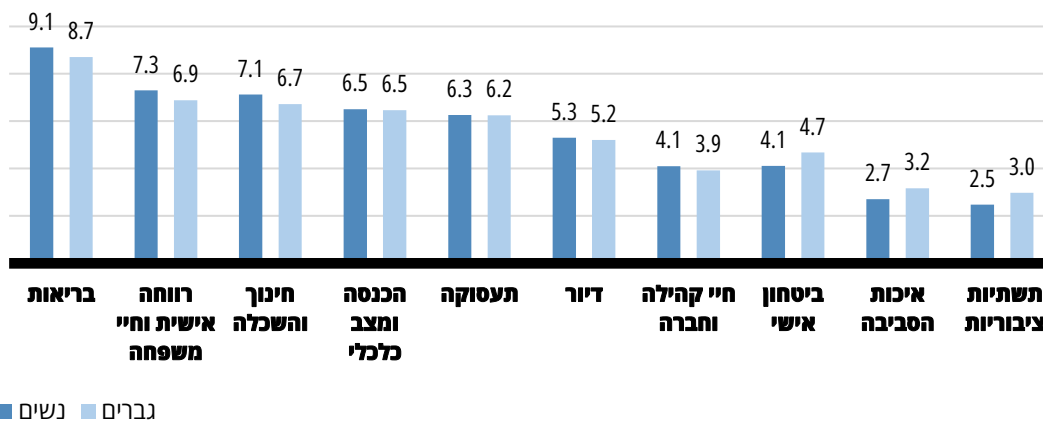
נספח ב' – דירוג חשיבות תחומי החיים ושביעות הרצון מהם

תרשים ב'-1 < ציוני דירוג החשיבות של התחומים, לפי קבוצת אוכלוסייה ומין

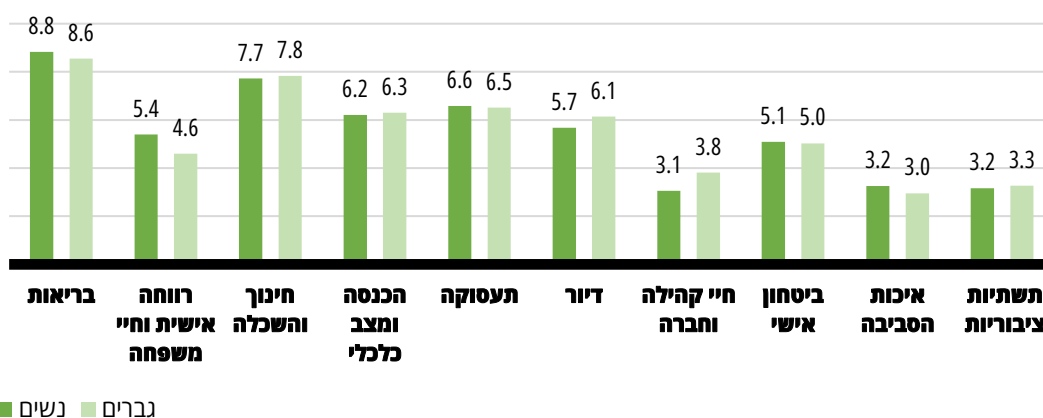
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

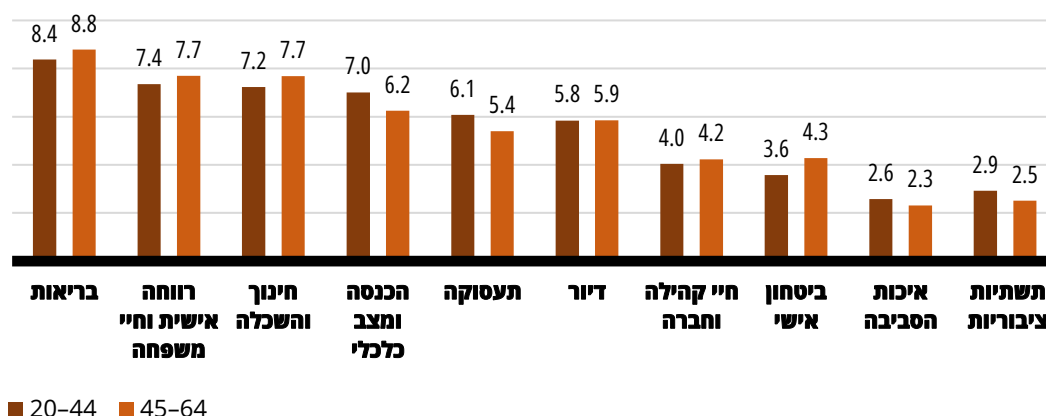

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

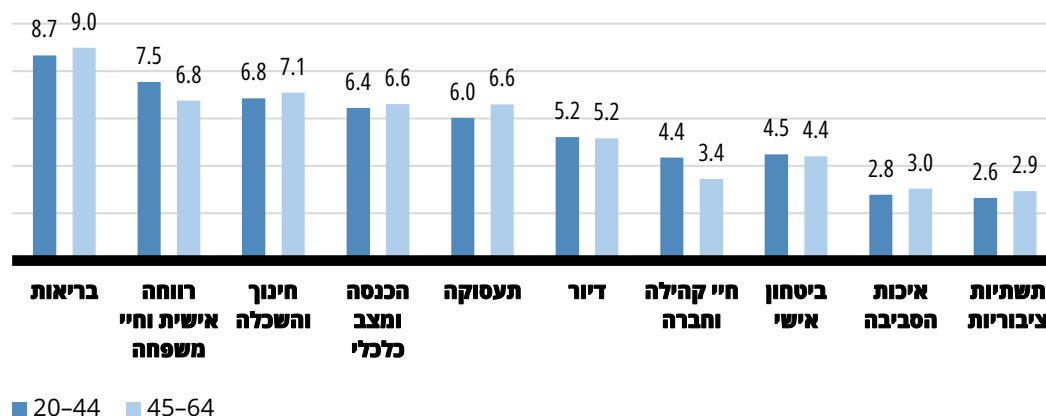
הערה: הציונים בין 1 ל-10, 1 מייצג את התחום שחשיבותו הנמוכה ביותר ו-10 את התחום שחשיבותו הגבוהה ביותר.

תרשים ב' 2 < ציוני דירוג החשיבות של התחומים, לפי קבוצת אוכלוסייה וקבוצת גיל

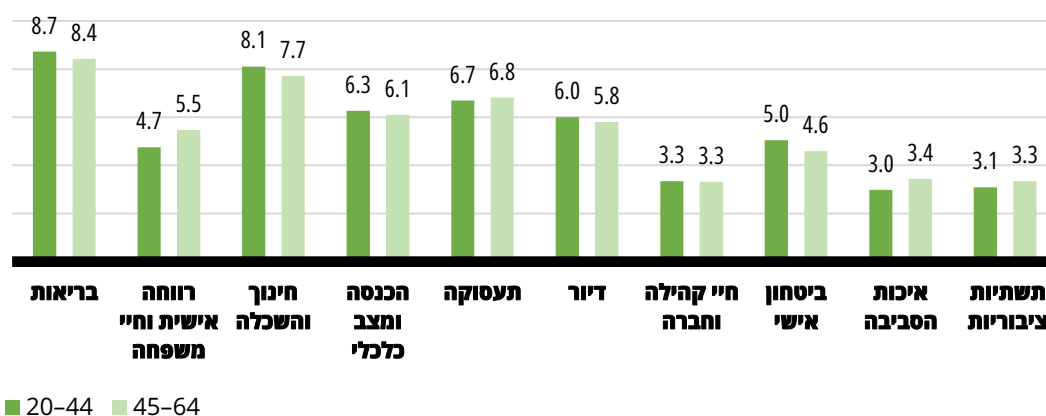
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

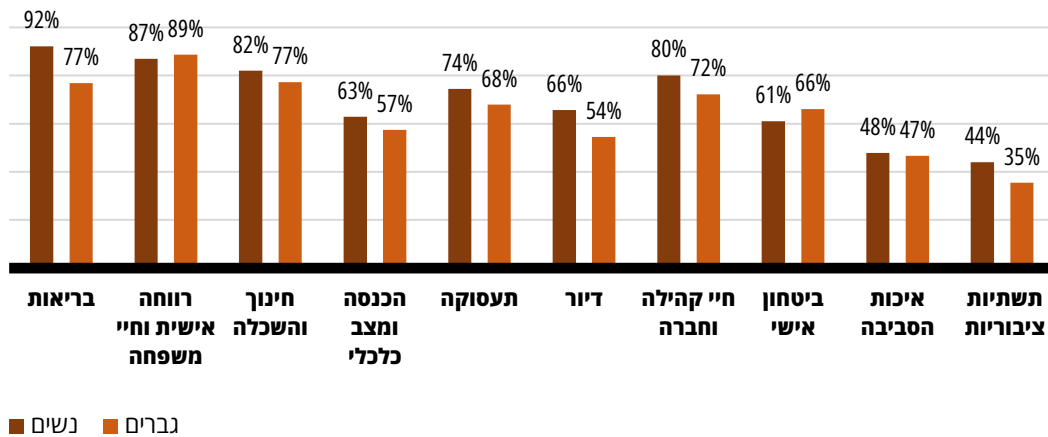

מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

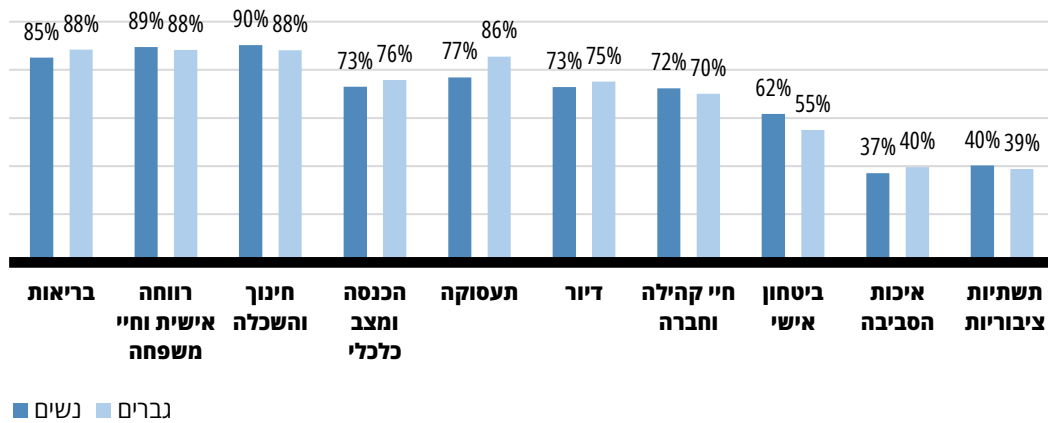
הערה: הציונים בין 1 ל-10, 1 מייצג את התחום שחשיבותו הנמוכה ביותר ו-10 את התחום שחשיבותו הגבוהה ביותר.

תרשים ב'-3 < שיעור שביעות הרצון מהתחומים השונים, לפי קבוצת אוכלוסייה ומין

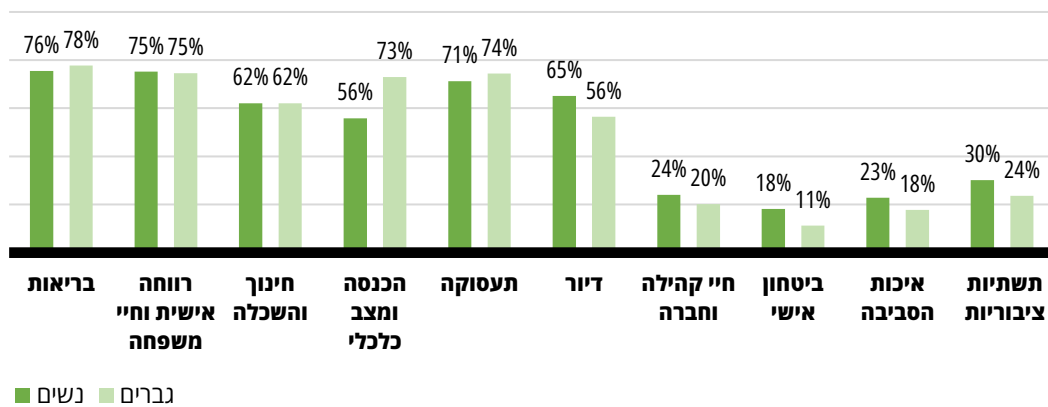
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

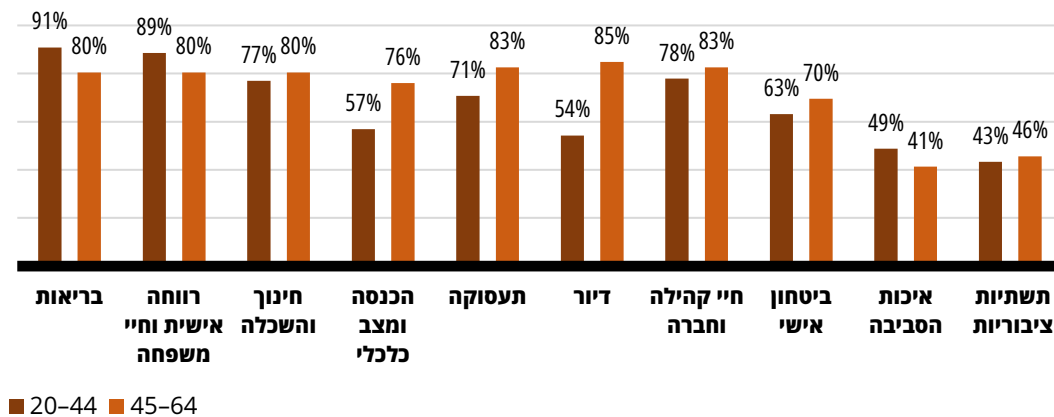
ג. ערבים

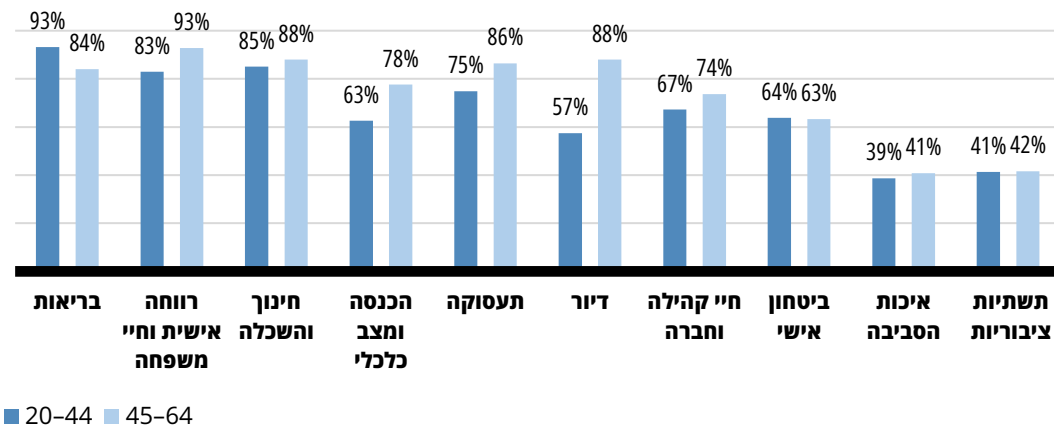
מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

תרשים ב' < 4 שיעור שביעות רצון מהתחומים השונים, לפי קבוצת אוכלוסייה וקבוצת גיל

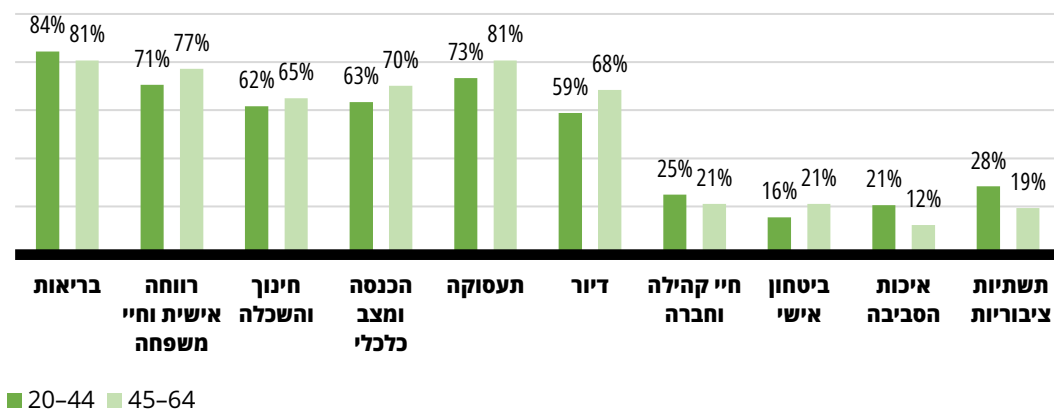
א. חרדים

ב. יהודים לא-חרדים

ג. ערבים

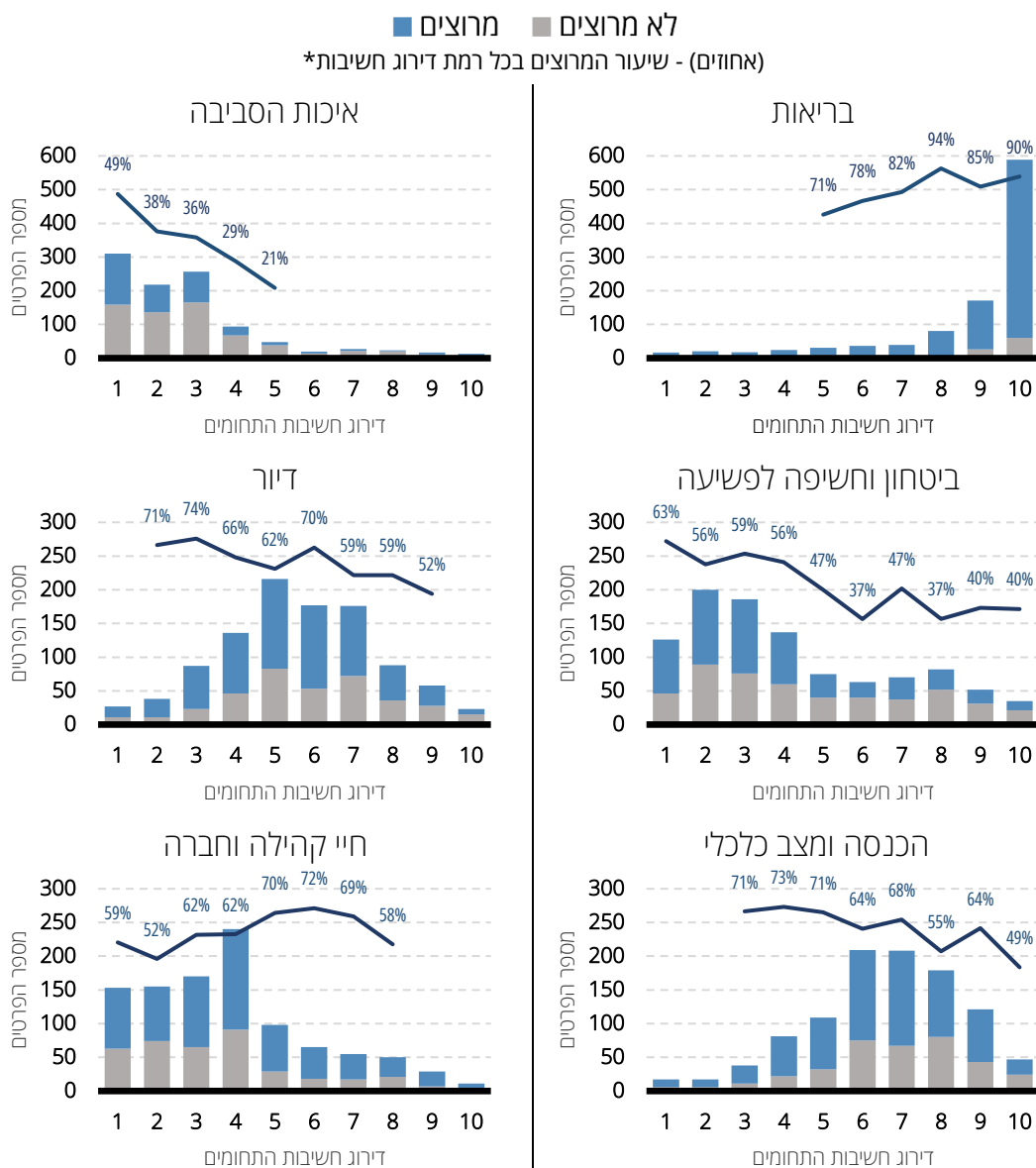

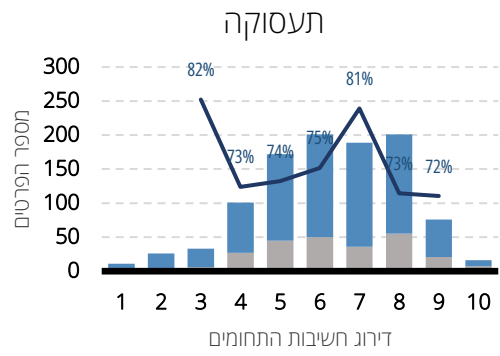
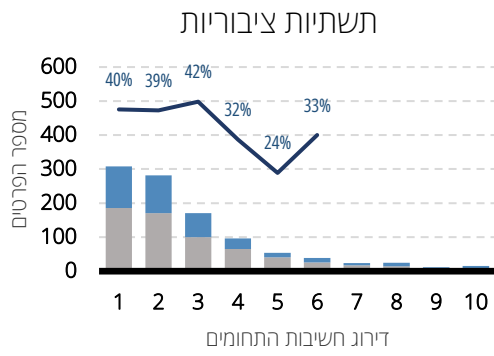
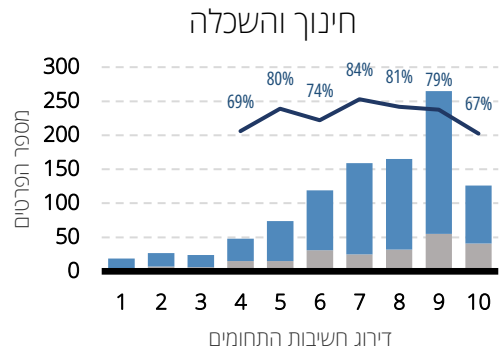
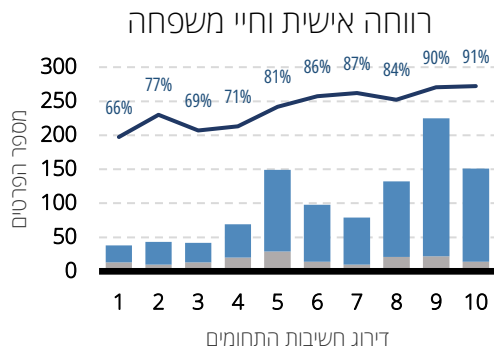
מקור: עיבודים לנתוני סקר איכות החיים 2017-2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות.

נספח ג' – הקשר בין דירוג תחומי החשיבות ושביעות הרצון בכל

אחד מהתחומים

התרשימים בנספח זה ממחישים את הקשר הקיים בין החשיבות שפרטים מייחסים לתחום מסוים (הדירוג שניתן לו מ-1 עד 10) ובין שביעות הרצון שלהם ממנו. בארבעה מהתחומים, קיים קשר מובהק ושלילי – איכות הסביבה, ביטחון וחשיפה לפשיעה, דיור והכנסה ומצב כלכלי. בשלושה תחומים קיים קשר מובהק וחיובי – הבריאות, חיי קהילה וחברה ורווחה אישית וחיי משפחה. ביתר התחומים כיוון הקשר בין המשתנים אינו חד-משמעי ואינו מובהק (חינוך, השכלה ותעסוקה ותשתיות ציבוריות). מובהקות הקשר נבחנה באמצעות מבחן חי בריבוע לבדיקת אי-תלות.

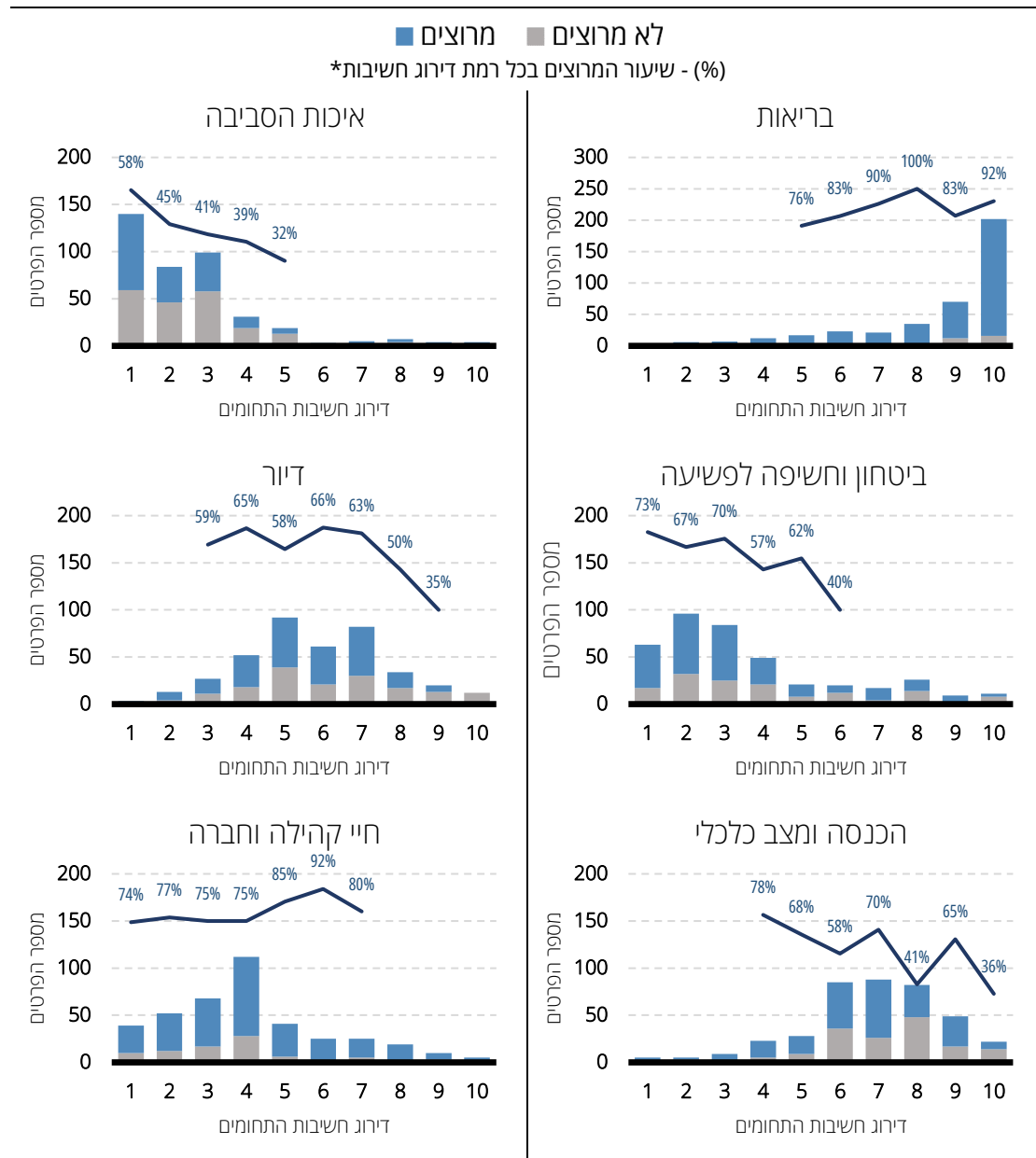
* הושמטו תאים סטטיסטיים קטנים.

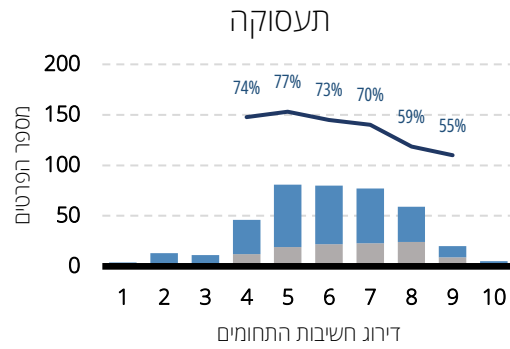
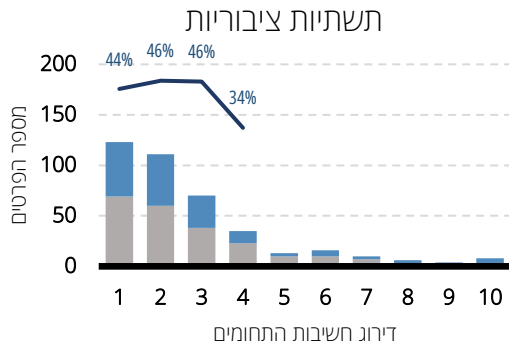
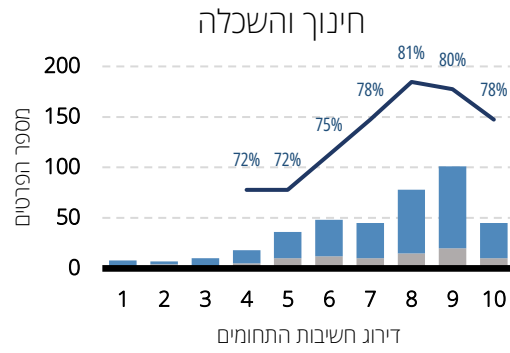
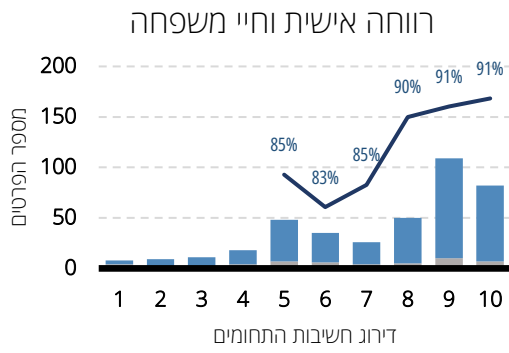
נספח ד' – הקשר בין דירוג חשיבות התחומים ושביעות הרצון

מהם בקבוצות האוכלוסייה השונות

בנספח זה מצורפים תרשימים המציגים את הקשר בין חשיבות התחומים ושביעות הרצון מהם, בפילוח לכל קבוצת אוכלוסייה בנפרד. בעוד שבחלקים קודמים של מסמך זה נעשתה חלוקה לפי קבוצת האוכלוסייה בלבד (תרשים 8) או לפי התחומים בלבד (נספח ג'), תרשימים אלה מציגים פילוח הן לפי תחום והן לפי קבוצת אוכלוסייה. פירוט זה של הנתונים נועד לאפשר לבחון את הדמיון והשוני בין קבוצות האוכלוסייה השונות בהעדפותיהן לגבי התחומים השונים ובשביעות רצונם מהם. בשל התאים הסטטיסטיים הקטנים המתקבלים בפילוחים אלה, יש לפרש את הממצאים בזהירות.

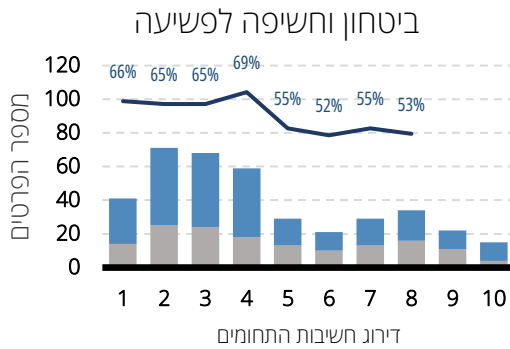
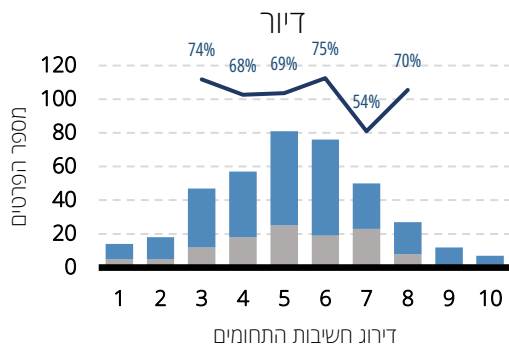
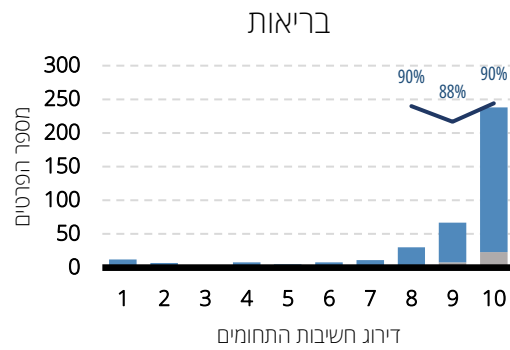
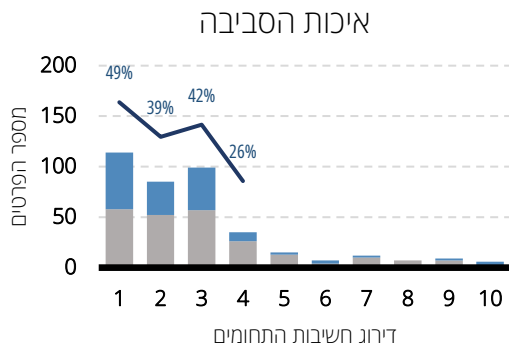
א. חרדים

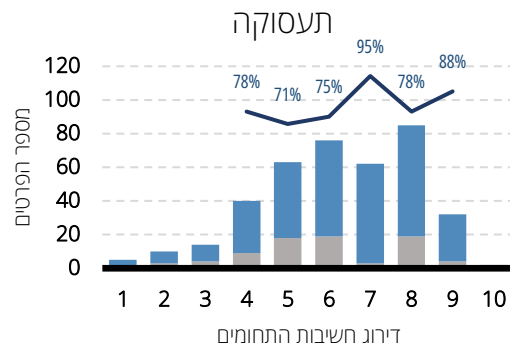
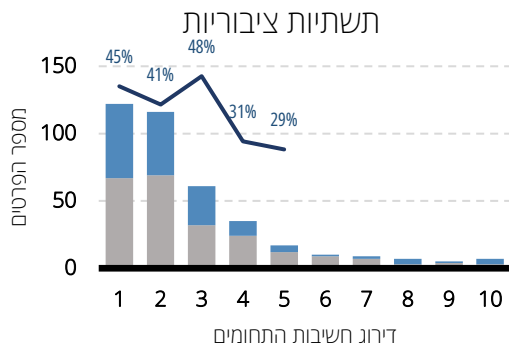
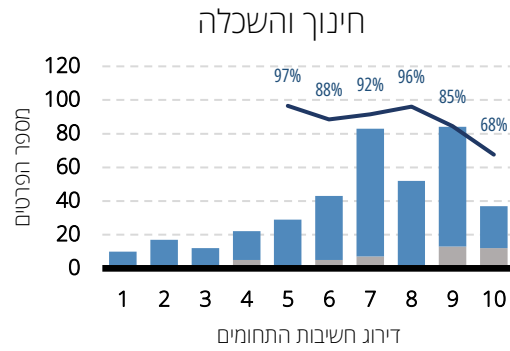
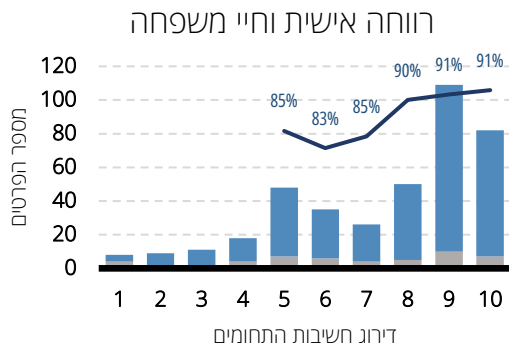
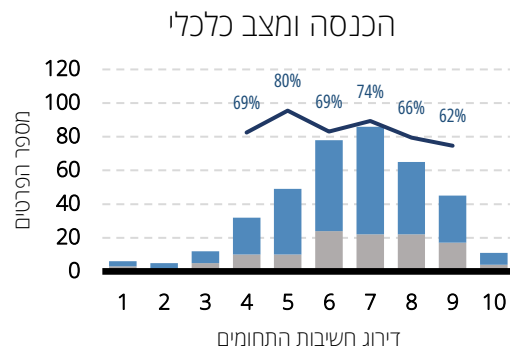
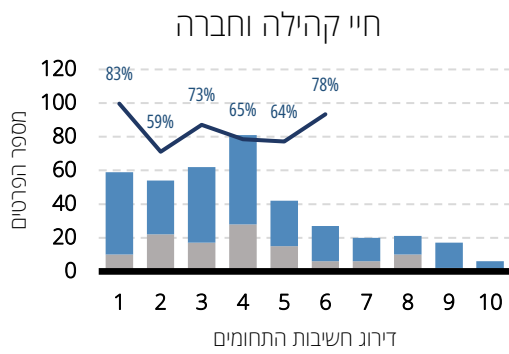

ב. יהודים לא-חרדים

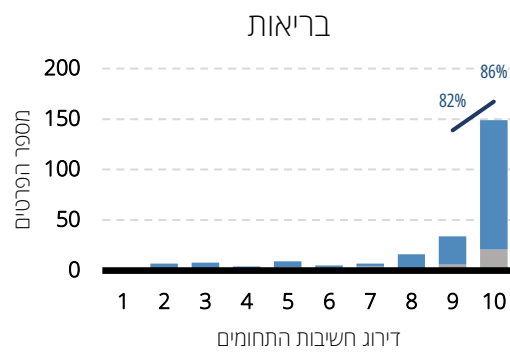
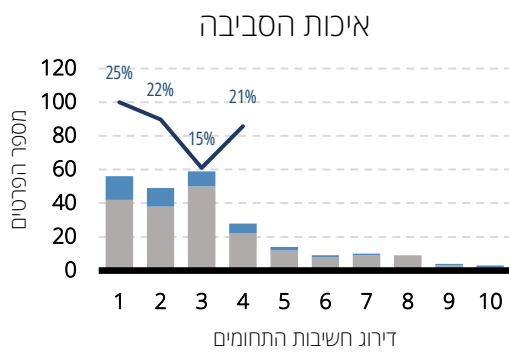
■ מרוצים ■ לא מרוצים
 (% - שיעור המרוצים בכל רמת דירוג חשיבות*)

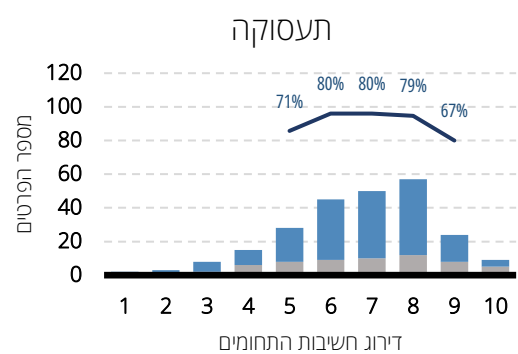
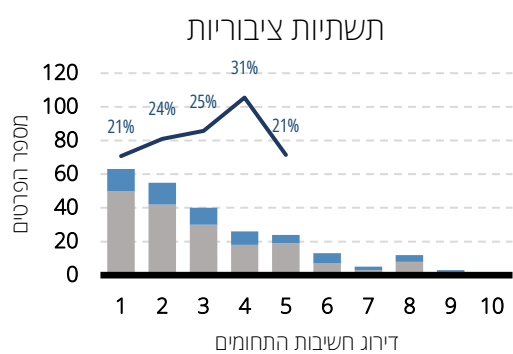
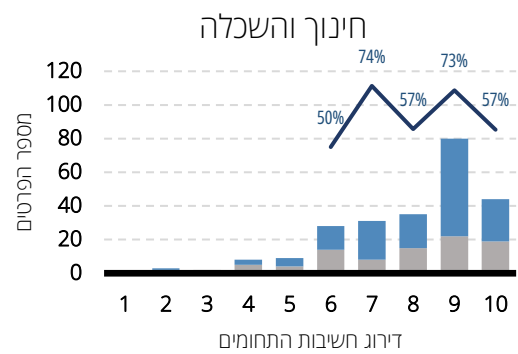
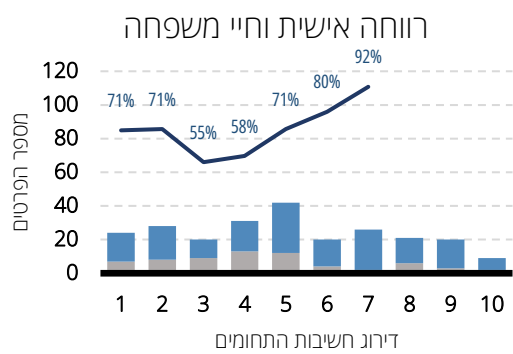
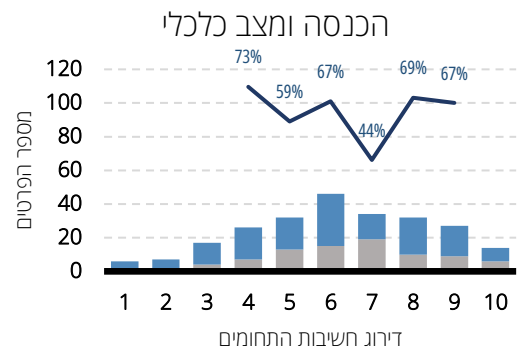
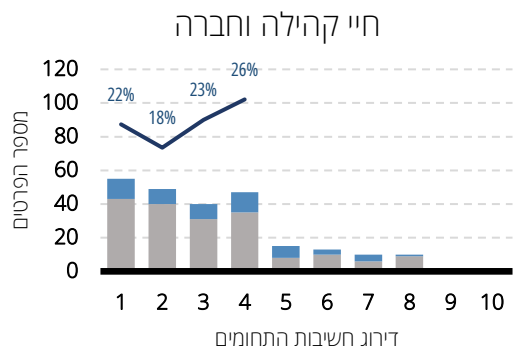
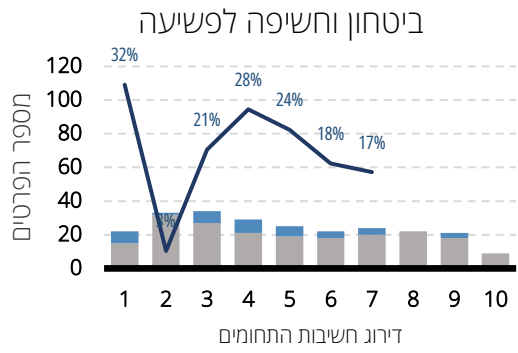
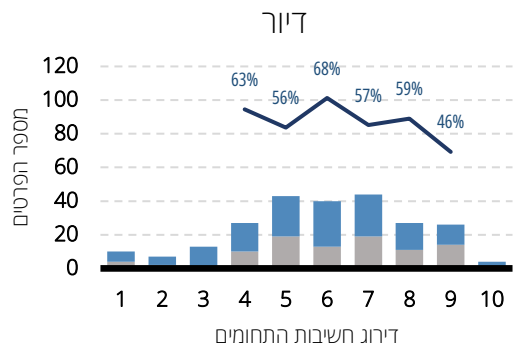

ג. ערבים

■ מרוצים ■ לא מרוצים
 (%) - שיעור המרוצים בכל רמת דירוג חשיבות*

* הושמטו תאים סטטיסטיים קטנים.

נספח ה' – בחינת ממצאי שביעות הרצון בהשוואה לנתוני הסקר

החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

סקר איכות החיים התבצע, כאמור, באמצעות מדגם נוחות (opt-in) שכלל למעלה מ-1,000 פרטים שהתנדבו להשתתף בו, תוך מאמצים להגיע לאוכלוסיות מגוונות. לשם תיקון הטיות אפשריות של שיטת דגימה זו, בוצע כיוול לאוכלוסיית היעד על בסיס המאפיינים הדמוגרפים, כפי שהוסבר בחלק ב' של מסמך זה. על מנת לקבל פרספקטיבה נוספת לגבי האומדנים המתקבלים בסקר, נעשתה השוואה בין ממצאיו וממצאי הסקר החברתי משנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הסקר החברתי דוגם בכל שנה באופן שיטתי-מקרי כ-7,000 פרטים ועל כן האומדים המתקבלים בו בעלי מהימנות די גבוהה. עם זאת, גם בסקר החברתי קיימות לעיתים טעויות דגימה גדולות, במיוחד בקרב קבוצות האוכלוסייה הקטנות יותר, ובכללן החרדים. זאת ועוד, בהשוואה של הממצאים בין הסקרים טמון קושי, שכן נוסח השאלות בהן מבקשים הנסקרים להעריך את מידת שביעות הרצון שלהם מתחומי חיים שונים אינו זהה, ועל כן בעל הטיה מובנית. כמו כן, ראוי לזכור כי הבדלים בממצאי סקרים שביחיים בהשוואה בין סקרים שונים. כך למשל, בהשוואה של שיעור התעסוקה המחושב מסקר כוח אדם ומסקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס מתקבלים הבדלים, ובפרט קיימים פערים בשיעורי התעסוקה הנאמדים של אוכלוסיות מסוימות. מעבר לכך, לעיתים בחינת מגמה לאורך שתי שנים עוקבות בכל אחד מהסקרים יכולה אפילו להצביע על התפתחויות בכיוונים מנוגדים.

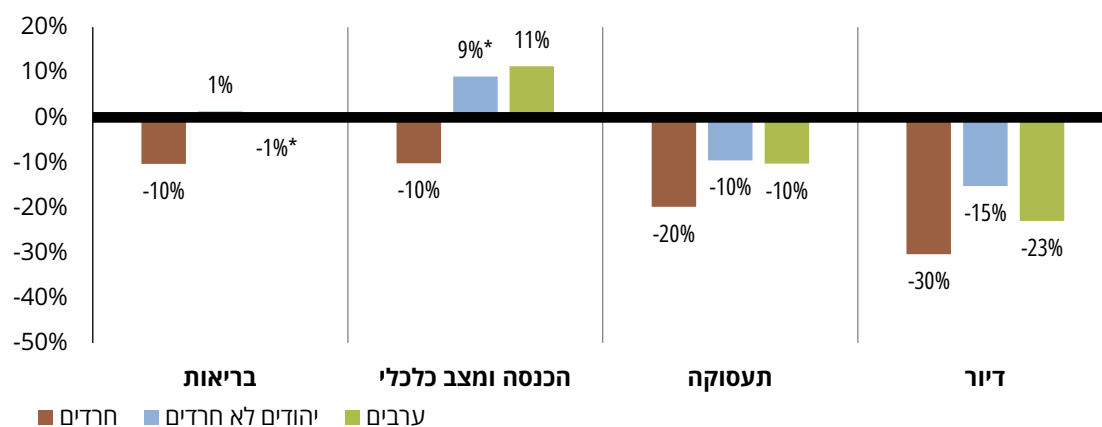
מתוך עשרת המדדים של איכות החיים קיימים ארבעה מדדים עבורם קיימת שאלה בנוסח דומה מספיק, אם כי לא זהה, כך שמתאפשר לבחון את ההבדלים בין השיעורים של שביעות הרצון המתקבלים בכל סקר. לגבי ששת התחומים האחרים, לא קיימת שאלה מקבילה המאפשרת לקבל אינדיקציה טובה דיה לשביעות הרצון מהם. בלוח ה'-1 להלן מובא נוסח השאלות של ארבעת התחומים ברי ההשוואה בסקר איכות החיים ובסקר החברתי המקביל.

לוח ה'-1 < הבדלים בנוסח השאלות בין סקר איכות החיים לבין הסקר החברתי

תחום	סקר איכות החיים	הסקר החברתי
בריאות		מהו מצב בריאותך, בדרך כלל? [טוב מאוד / טוב / לא כל כך טוב / בכלל לא טוב]
הכנסה ומצב כלכלי	באופן כללי, האם אתה מרוצה ממצבך בכל אחד מהתחומים האלה?	האם אתה מרוצה ממצבך הכלכלי? [טוב מאוד / טוב / לא כל כך טוב / בכלל לא טוב]
תעסוקה	[מרוצה מאוד / מרוצה / לא כל כך מרוצה / בכלל לא מרוצה]	באופן כללי, האם אתה מרוצה מעבודתך במקום העבודה הנוכחי (העיקרי)? [מרוצה מאוד / מרוצה / לא כל כך מרוצה / בכלל לא מרוצה]
דיוור		באופן כללי, האם אתה מרוצה, מהדירה בה אתה גר? [מרוצה מאוד / מרוצה / לא כל כך מרוצה / בכלל לא מרוצה]

גם בארבעה תחומים אלה קיימים הבדלים משמעותיים בנוסח השאלות, ועל כן יש לנקוט משנה זהירות בפרשנות של ההבדלים בין שיעורי שביעות הרצון. בתרשים ה-1 מוצגים הפרשים בין שיעורי שבעי הרצון בסקר איכות החיים לבין שיעורים אלה כפי שעולים מהשאלות הדומות בסקר החברתי. ככלל, בתחום הבריאות ובתחום ההכנסה והמצב הכלכלי הפרשים קטנים וחלקם אף אינם מובהקים. בתחומי התעסוקה והדיור הפרשים גדולים יותר, בעיקר בקרב החברה החרדית, ומבטאים במידת מה גם את ההבדלים בין השאלות: בעוד בסקר איכות החיים הנסקרים נשאלים האם מרוצים מהתעסוקה ומהדיור, בסקר החברתי הנסקרים נשאלים על שביעות רצונם מהעבודה ומהדירה, בהתאמה. ההבדל בין שיעור שביעות רצון מתחום חיים רחב לבין שיעור השביעות מהיבט מסוים של תחום זה, סביר שיוצרת הבדלים בין הסקרים.

תרשים ה-1 < הפרש שביעות הרצון בין סקר איכות החיים והסקר החברתי של הלמ"ס

מקור: עיבודים לנתוני הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017, ולנתוני סקר איכות החיים 2017–2018, ניצה (קלינר) קסיר, דמיטרי רומנוב ואסף צחור-שי, המכון החרדי למחקרי מדיניות. * הפרש אינו שונה באופן מובהק מ-0.